

פרשת דברים

Parashas Devarim

A NOTE TO READERS:

- ❑ The citations reflect statements made in the Talmud, but frequently do not represent the Gemara's conclusion or the final halachah. Thus, the citations can in no way be relied upon in practice.
- ❑ In addition to halachic discussions, this work includes the Aggadic — non-halachic — teachings and observations of the Sages. Many of these apparently esoteric statements and narratives conceal deeper meanings and moral lessons. Although we have presented the teachings, a full explanation of these citations is beyond the scope of this work.

פרשת דברים

אונקלוס

[א] אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר בְּעֶרְבָה מִוֶּל סוּף בֵּין-פָּאֲרָן וּבֵין-תּוֹפֵל וְלִבְנֵי וַחֲצֵרֹת וְדִי זְהָב: ב אַחַד עֶשֶׂר יוֹם מִחֹרֵב הַרְף הַר-שַׁעִיר עַד קָדֵשׁ בְּרִנְעֵ: ג וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעִשְׂתֵּי-עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֲדָשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֵלֶּהֶם: ד אַחֲרֵי הַכְּתוֹת אֵת סִיחֹן

א אלֵין פתגמניא די מליל משה עם כל ישראל בעברא דירדנא אוכח יתהון על דחבו במדברא ועל דארגיוזו במישראל לקבל ים סוף בפארן דאתפלו על מנא ובחצרות דארגיוזו על בשרא ועל דעברו עגל דדהב: ב מהלף חד עשר יומין מחרב ארח טורא דשעיר עד רקם גיאה: ג והנה בארבעין שנין בחד עשר ירחא בחד לירחא מליל משה עם בני ישראל ככל די פקיד יי יתה לנתהון: ד בתר דמחא ית סיוחן

כ"ה

משה: ראו מה שגממסת, אין לכס דרף קלרה מחורב לקדש פרנט דרף הר שער, ואף הוא מהלף אחד עשר יום, ואסת הלכסת אוהו בשלשה ימים, שהרי צעירים בחייר נסעו מחורב, שנאמר "ויהי בשנה השנית צהרש השני צעירים צהרש וגו'" ובמדבר י, יא, וצעירים ותשטה צסיון גלחו את המרגלים מקדש פרנט (תענית כט), לא מהס שלשים יום שטשו בקצרות הסתוה שחלבו העשר חדש ימים, ושבעה ימים שטשו בחצרות להסגר שם מרים, נמלח בשלשה ימים הלכו כל אוהו הדרך, וכל כך היתה שכינה מתלצטת בצעילכס למחר ציאתכס לחרץ, ובצעיל שקלקלכס הסב חכסם סביבות הר שער ארבעים שנה (ספרי ג): (א) ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש. מלמד שלא הוכיחו אלל סמוך למיתה. ממי למד, מיצקב, שלא הוכיח את בני אלל סמוך למיתה. אמר: ראובן בני, חני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו, כדי שלא תימתי ותלך ותדבק בטשו אחי. ומפני רצונה דברים אין מוכיחין את האדם אלל סמוך למיתה: כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ואלל יהא חזירו רואהו ומתפייש ממנו כו', גדחיתא צספרי (שם) וכן יושע לא הוכיח את ישראל אלל סמוך למיתה (יהושע כד), וכן שמואל, שנאמר "הגני ענו צי" (שמואל א יב, ג), וכן דוד את שלמה בנו ומליכא צ, ח"י: (ד) אחרי הבתו. אמר משה: אס חני מוכיחס קודם שיכנסו לקנה החרץ, יאמר: מה לזה עלינו, מה הטיב לנו, חניו צא אלל לקשת ולמטא עילה, שאין צו פח להכניסנו לחרץ. לפיכך המפין עד שהפיל סיוחן ועוג לפניהם והוריש את חרלס, ואחר כך הוכיחו (ספרי ג):

(א) אלה הדברים. לפי שהן דברי תוכחות ומנה פאן כל המקומות שהכתיבו לפני המקום שהן (אונקלוס; ספרי א), לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז מפני כבודן של ישראל: אל כל ישראל. אילו הוכיח מקלקלן היו חלו בצעוק אומרים: חסם הייטם שומעים מען עמרם ולא השיבותם דבר מחד וכן, אילו היינו שם היינו משיבין אוהו. לך פכסם פולס ואמר להם: הרי פלכס פאן, כל מי גיש לו תשובה ישיב וספרי ס: במדבר. לא צמדצר היו אלל צערבות מואב, ומהו "צמדצר", אלל צעיל מה שהכתיבוהו צמדצר, שאמרו "מי יפן מותנו וגו'" (שמות טו, ג; ספרי ס: בערבה. צעיל הערבה, שקטאו צצעל פטור צעפים צערבות מואב וספרי ס: מול סוף. על מה שאמרו צים סוף צצואס לים סוף, שאמרו "המפלי אין קצרים צמלרים" (שמות יד, יא), וכן צנכטס מתוך הים, שנאמר "וימרו על ים צים סוף" (תהלים קו, ז) גדחיתא צערכוין (טו): בין פארן ובין תפל ולבן. אמר רבי יוחנן: חורגו על כל המקרח ולא מלינו מקום ששמו תופל ולבן, אלל הוכיחו על הדברים שספלו על המן שאח לצן, ואמרו "אנפשו קנה צלחם הקלקל" (במדבר כה, ה; ספרי ס), ועל מה שטשו צמדצר פארן על ידי המרגלים (תרגום יונתן; חבות דרבי נתן לד, א): ונחצרות. צמחוקתו של קרח (פסיקתא זוטרתא). דבר חמר, אמר להם: היה לכס ללמוד ממה שטשיתי למרים בחצרות צעיל לשון הרע ואסת גדצרתס צמקוס וספרי ס: ודי זהב. הוכיחו על הטגל שטשו צעיל רוב זזה שהיה להם, שנאמר "אכסם הרצייתי לה וזהב טשו לצעל" (הושע ג, י; אונקלוס; ספרי ס: צרות לצ: ב) אחד עשר יום מחרב. אמר להם

PARASHAS DEVARIM

1.

1. Concerning the Wilderness, concerning the Aravah, opposite the Sea of Reeds, between Paran and Tophel, and Lavan, and Chatzeiros.

Failed Tests

במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן ונחצרות. עשרה נסיונות ניסה הקדוש ברוך הוא את אבותינו ובכולן לא נמצאו שלימים, ואלו הן: "במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן ונחצרות ודי זהב..." "במדבר" ששעשו את העגל, שנאמר (שמות לב, ח) "עשו להם עגל מסכה". "בערבה" על הפימם, שנאמר (שם יו, ג) "ויצמא שם העם למים". "מול סוף" על שהמרו על ים סוף (ויש אומרים: זה פסלו של מביה). רבי יהודה אומר: המרו על הים המרו בתוך הים שנאמר (תהלים קז, ז) "וימרו

על ים בים סוף". "בין פארן" במרגלים, (במדבר יג, א) "וישלח אתם משה ממדבר פארן". "בין תפל" אלו דברי תיפלות שנתפלו על המן "לבן" זה מחלוקתו של קרח. "ונחצרות" על השלו, הרי שבעה... "ודי זהב", אמר להם (אהרן): "דייכם חטא זהב שהבאתם לעגל ורבי אליעזר בן יעקב אומר: די הוא עון זה שלקו ישראל בו מכאן ועד שיחיו המתים (אבות דרבי נתן לד, א):

Hashem tested the Jews in the Wilderness with ten tests, and they did not pass any of them. In our *pasuk*, Moshe hints to seven of these failures:

1. Concerning the Wilderness is referring to the sin of the Golden Calf.¹
2. Concerning the Aravah hints to the complaints of the Jews about not having water.²

1. Shemos 32:8. In Bamidbar 24:1, the Torah refers to this sin as the Wilderness; see Onkelos there. 2. Shemos 17:3. The term Aravah is used to describe a place with no water (Yirmiyah 2:6); see also Swartz Edition of Avos DeRabbi Nassan, note 4.

מִלְכָּא דְאִמְרָאָה דִּי יִתְבּ בְּחֻשְׁבוֹן וְזֵת עוּג
מִלְכָּא דְמִתְנָן דִּי יִתְבּ בְּעִשְׁמֵרֵת בְּאִדְרָעִי:
ה בְּעִבְרָא דִּי־רְדָנָא בְּאִרְעָא דְמוֹאָב שְׂרִי
מִשָּׁה פֶּרֶשׁ יֵת אוֹלְפָן אוֹרִיָתָא הֵדָא
לְמִימְרֵי: ו יֵי אֶלְהָנָא מְלִיל עִמְנָא בְּחֻרְב
לְמִימְרֵי סִגִּי לְכוֹן דִּי־תִבְתּוֹן בְּטוֹרָא
הֲדִין: ז אֲתַפְּנֵנו וְטוֹלוֹ לְכוֹן וְעוֹלוֹ לְטוֹרָא
דְאִמְרָאָה וְלְכַל מְגִירוֹהֵי בְּמִישְׁרֵיא
בְּטוֹרָא וּבִשְׁפִלְתָּא וּבְדִרּוֹמָא וּבְסַפְרֵי יִמָּא
אִרְעָא דְכְּנַעְנָאָה וְלְכַנְנֵן עַד נְהָרָא רְבָא
נְהָרָא פְּרַת: ח חֻזּוֹ דִּי יְהִיבִית קְדָמִיכוֹן יֵת
אִרְעָא עוֹלוֹ וְאֲחִסִּינוּ יֵת אִרְעָא דִּי קִיס
יֵי לְאַבְהֶתְכוֹן לְאַבְרָהָם לִי־צִחֵק וְלִי־עֵקֵב
לְמִתְּן לְהוֹן וְלְכַנְיָהוֹן בְּתִרְיָהוֹן: ט וְאֲמִרִית
לְכוֹן בְּעִדְנָא הֵיאָה לְמִימְרֵי לִית אֲנָא יָכִיל
בְּלַחֲדֵי לְטוֹרָא יִתְכוֹן: י יֵי אֶלְהֶכוֹן אֲסִגִּי
יִתְכוֹן וְהָא אִי־תִיכוֹן יוֹמָא דִּין כְּכּוֹכְבֵי
שְׁמַיָּא לְסִגִּי: יא יֵי אֶלְהָא דְאֶבְהֶתְכוֹן
יוֹסֵף עֲלִיכוֹן כְּוִתְכוֹן אֶלְף זִמְנִין

מִלְּךָ הָאֲמַרְי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֻשְׁבוֹן וְאֵת עוּג מִלְּךָ הַבְּשָׁן
אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעִשְׁמֵרֵת בְּאִדְרָעִי: ה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב
הוֹאִיל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר: ו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֻרְב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שָׁבֶת בְּהָר הַזֶּה: ז פָּנּוּ |
וּסְעוּ לָכֶם וּבֵאוּ הָר הָאֲמַרְי וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו בְּעֶרְבָה בְּהָר
וּבִשְׁפֵלָה וּבְנֶגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַפְּנִיעֵנִי וְהַלְבִּנוֹן עַד־הַנְּהָר
הַגָּדֹל נְהַר פְּרַת: ח רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיכֶם אֶת־הָאֶרֶץ בָּאוּ
וּרְשׁוּ אֶת־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם
לִי־צִחֵק וְלִי־עֵקֵב לְתַת לָהֶם וּלְזֶרְעָם אַחֲרֵיהֶם: ט וְאִמְרֵם אֲלֵכֶם
בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבִדֵי שְׂאֵת אֶתְכֶם: י יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם הֲרִבָּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב:
שְׁנֵי יא יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתְכֶם יוֹסֵף עֲלֵיכֶם כְּכֶם אֶלְף פְּעָמִים

כ"ט

הַרְצָה גְדוּלָה לָכֶם וְשָׁכַר עַל יְשִׁיעַתְכֶם צָהָר הַזֶּה. עֲשִׂיתֶם מִשְׁכָּן מְנוּחָה וְכֹלִים,
קִבְּלֶתֶם טוֹרָה, מִיַּתֵּס לָכֶם סִנְהֶדְרִין שְׂרֵי חֲלָפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת (ספרי ה': ז) פָּנּוּ
וּסְעוּ לָכֶם. ז דְּרָךְ עֵקֶד וְתִרְמֵה (ספרי ו': ו) וּבֵאוּ הָר הָאֲמַרְי. כִּמְשֻׁמֵּנו: וְאֵל
כָּל שְׁכֵנָיו. עִמּוֹן וּמוֹאָב וְהַר שְׁעִיר (ספרי ב': ב) בְּעֶרְבָה. זֶה מִישׁוֹר שֶׁל יַעֲר (ספרי:
בְּהַר. זֶה הַר הַמֶּלֶךְ (ספרי: ז) וּבִשְׁפֵלָה. זֶה אֶפְלַת דְרוֹם (ספרי: ז) וּבְנֶגֶב וּבְחוֹף
הַיָּם. חֲשִׁקְלוֹן וְעֵזָה וְקִסְרֵי וְכו', כְּדִלִיתָא צְסִפְרֵי (ספרי: ז) עַד הַנְּהָר הַגָּדֹל.
מִפְּנֵי שֶׁנֶּזְכַּר עַם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹרְאוֹ גְדוּל. מִשָּׁל הַדְּיוּט אֲוִמֶר: עֵצֵד מֶלֶךְ
מֶלֶךְ, הַדְּבַק לְשִׁחְוֹר וְיִשְׁפִּחוּ לָךְ (ספרי: ז) קִרְב לְגַזֵּי דְהֵיִלָּא וְיִדְהֵן (שְׁבוּעוֹת מ"א:
ח) רְאֵה נָתַתִּי. צְעִינִיכֶם חֲסֵם רוּחִים, חִינֵי אֲוִמֶר לָכֶם מֵאוֹמֵד וּמִשְׁמוּעָה
(ספרי ז': ז) בָּאוּ וּרְשׁוּ. חִין מְעַרְעֵר צְדָקָר וְחִינִיכֶם לְרִיכִים לְמַלְחָמָה. חִילוֹ לֹא
שָׁלַח מְרַגְלִים לֹא חִיו לְרִיכִין לְכָלִי זִיין (ספרי: ז) לְאַבְרָהָם. לָמָּה הַזְכִּיר שׁוֹב

סִיחוֹן מִלְּךָ הָאֲמַרְי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֻשְׁבוֹן. חִילוֹ לֹא חִיו סִיחוֹן קָשָׁה וְהִיא
שְׂרֵי צְחֻשְׁבוֹן חִיו קָשָׁה, שְׁהַמְדִינָה קָשָׁה. וְחִילוֹ חִיו עִיר חֲמִרָה וְסִיחוֹן שְׂרֵי
צְחֻכָה חִיו קָשָׁה, שְׁהַמְלֶךְ קָשָׁה. עַל חֲמֵת פְּמָה וְכִמָּה שְׁהַמְלֶךְ קָשָׁה וְהַמְדִינָה
קָשָׁה (ספרי: ז) אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעִשְׁמֵרֵת. הַמֶּלֶךְ קָשָׁה וְהַמְדִינָה קָשָׁה: עִשְׁמֵרֵת.
הוּא לְשׁוֹן מִקֵּץ וְקוֹשֵׁי, פְּמָה "עִשְׁמֵרֵת קְרִינִים" (בְּרַחֲשִׁית יד, ה; ספרי ז', ט) וְעִשְׁמֵרֵת
זֶה הוּא עִשְׁמֵרֵת קְרִינִים שְׁהִיו שְׁס רְפָאִים שְׁהִפָּה אֲמִרְפֵּל, שְׁנִיִּמְר "וַיִּכְּפוּ אֶת
רְפָאִים צְעִשְׁמֵרֵת קְרִינִים" (בְּרַחֲשִׁית טז, ז) וְעוּג נִמְלֵט מֵהֶם, וְהוּא שְׁנִיִּמְר "וַיִּכְּפוּ
הַפְּלִיט" (ספרי יג, ו) וְאוֹמֶר "כִּי רַק עוּג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן נִשְׁאֵר מִיִּמְר הַרְפָּאִים" (וְהֵלֵן
ג, יא): יא: בְּאִדְרָעִי. שְׁס הַמְּלָכוֹת (ספרי ז': ז) הוּא יִשְׂרָאֵל. הַתְּחִיל, פְּמָה "הַפָּה
נָח הוֹלְלָתִי" (בְּרַחֲשִׁית יח, כז; ספרי ז', ט) בְּאֶרֶץ אֶת הַתּוֹרָה. צְעִינִיכֶם לְשׁוֹן
פְּרִיָּה לָהֶם (תַּחֲמוּמָא ז': ז) רַב לָכֶם שָׁבֶת. וְשֵׁ מְדַרְשׁ אֲגָדָה:

Now, Aharon passed away on the first of Av (the fifth month) in the fortieth year from the Exodus, and the event described in our *pasuk* took place six months later, on the first of Shevat (the eleventh month). Although Tishrei had passed between these two events, the year was still called *the fortieth year*. If years are counted from the first of Tishrei, Moshe would have been speaking "in the *forty-first year*." Since it was still the *fortieth year*, we see that the "new year" for counting from the Exodus does not begin in Tishrei (*Rosh Hashanah* 2b).¹²

5. בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ — *In the land of Moav, Moshe began explaining this Torah.*

✎ Written in Stone

בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ. שְׁלֹשָׁה מִיַּג אֲבָנִים חִיו. אֲחֵד שְׁהַקִּים

מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב שְׁנִיִּמְר "בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ" וְלִהְלֵן (ג, כז) הוּא אוֹמֶר "וְכִתְבֶתְ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת", וְאֵתָא "בְּאֶרֶץ" "בְּאֶרֶץ" (סוֹטָה לה:):

As the Jews completed their journey in the Wilderness and entered Eretz Yisrael, they built three stone monuments on which the Torah was inscribed. The first one was built by Moshe in the Land of Moav, and is hinted at in our *pasuk*.

Our *pasuk* tells us that Moshe began "*bei'eir* (בְּאֶר), explaining," *this Torah*.

Later,¹³ Hashem commands Yehoshua that when the Jordan River miraculously splits to allow the Jews to cross into Eretz Yisrael, they should erect stones on the dry riverbed, plaster them, and engrave on the plaster the entire Torah. They should then take the stones from the Jordan and erect them at Mount Eival, again coating them with

12. The Gemara goes through the possibility that various other months are "first," rejecting each one until it concludes that Nissan is the "first month." 13. Below, 27:2-8.

king of the Amorite, who dwelt in Cheshbon, and Og, king of Bashan, who dwelt in Ashtaros, in Edre'i. ⁵ On the other side of the Jordan in the land of Moav, Moshe began explaining this Torah, saying:

⁶ HASHEM, our God, spoke to us in Chorev, saying: Enough of your dwelling by this mountain. ⁷ Turn yourselves around and journey, and come to the Amorite mountain and all its neighbors, in the Aravah, on the mountain, and in the lowland, and the open country, and at the seacoast; the land of the Canaanite and the Lebanon, until the great river, the Euphrates River. ⁸ See! I have given the Land before you; come and possess the Land that HASHEM swore to your forefathers, to Avraham, to Yitzchak, and to Yaakov, to give them and their children after them.

The ⁹ I said to you at that time, saying, "I cannot carry you alone. ¹⁰ HASHEM, your God, appointment of judges has multiplied you and behold! you are today like the stars of heaven in abundance. ¹¹ May HASHEM, the God of your forefathers, add to you a thousand times yourselves,

רש"י

שָׁחַס דָּן וְהוֹרַג וּמַפְּהָה וְחוֹזֵק וּמַפְּהָה אֶת דֵּינֵי וְגוֹזֵל חַיִּין כְּכֹדֶן כְּלוּם, חָנִי אִם חֲזִיבִי מִמוֹן שֶׁלֹּא כְדִין נִפְשׁוֹת חָנִי נִתְּצָה, שְׁנֵי אֲמָר "וְקָבַע אֶת קַבְעֵיהֶם נִפְשׁ" (משלי כב, כג; ספרי טו: י) וְהַזְבַּח הַיּוֹם בְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם. וְכִי כֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם הֵיוּ צְחוּתֵי הַיּוֹם, וְהֵלֵךְ לֹא הָיוּ אֲלֵךְ שְׁשִׁים רְצוּחַ, מֵהוּ "וְהִנָּכַס הַיּוֹם", הִנָּכַס מִשְׁלֵים פִּיּוֹם, קִיּוּמִים לְעוֹלָם פַּחְמָה וְכֹלְצָנָה וְכֹכְבֵים וּסְפָרִי יוֹ: (ויא) יִסַּף עֲלֵיכֶם בְּכֶם אֶלֶף פְּעֻמִּים. מֵהוּ שׁוֹב "וַיִּצְרַח אֶתְכֶם כַּחֲשֵׁר דָּבָר לְכֶם", חָלָל אֲמָרוּ לוֹ: מֵשֶׁה חָפְּהָ נֹתֵן קֶלְעָה לְבְרִיתֵינוּ, כְּבָר הַבְּטִיחַ הַקֹּדֶשׁ "אֲשֶׁר אִם יִכַּל אִישׁ לְמִנּוֹת וְגוֹ" (בראשית יג, טז). אֲמָר לְהֶסֶ: זֶה מִשְׁלֵי הָיָה, אֲבָל הוּא "צִרְדָּה אֶתְכֶם שֶׁאֲשֶׁר דָּבָר לְכֶם" (ספרי יא):

"לְחֻצְרֵיהֶם לִיְחָק וּלְיַעֲקֹב", חָלָל חֻצְרֵיהֶם כְּדָחִי לְעַלְמוֹ, יְחָק כְּדָחִי לְעַלְמוֹ, וְהוּא יַעֲקֹב כְּדָחִי לְעַלְמוֹ (טו) וְאֲמָר אֲלֵכֶם בְּעַת הַהוּא לְאֲמָר. מֵהוּ "לְאֲמָר", אֲמָר לְהֶס מֵשֶׁה: לֹא מִעַלְמֵי חָנִי אֲמָר לְכֶם אֲלֵךְ מִפִּי הַקֹּדֶשׁ וְשֵׁ טו: לֹא אֲבֹבֵל לְבָדִי וְגוֹ. אֲשֶׁר שֶׁלֹּא הָיָה מֵשֶׁה יָכוֹל לְדוֹן אֶת יִשְׂרָאֵל, אֲדָם שְׁהוֹיֵחַס מִמִּזְרֵים וְקָרַע לְהֶס אֶת הַיָּם וְהוֹרִיד אֶת הַמָּן וְהִגִּיד אֶת הַשְּׁלִיחַ לֹא הָיָה יָכוֹל לְדוֹגֵם. חָלָל כֶּךָ אֲמָר לְהֶס "ה' אֱלֹהֵיכֶם הִרְפָּה אֶתְכֶם" (פסוק י) הַגְּדִיל וְהִרִים אֶתְכֶם עַל דֵּיִינֵיכֶם, נָעַל אֶת הַעוֹשֶׁה מִפֶּס וְנִתְּנוּ עַל הַדֵּיִינִים. וְכֶךָ אֲמָר שְׁלֵמָה "כִּי מִי יִכַּל לְשַׁפֵּט אֶת עַמְּךָ הַכֹּהֵן הַזֶּה" (מלכים א ג, ט), אֲשֶׁר מִי שֶׁפָּתוּחַ צוֹ "וְיִחַס מִכָּל הָאֲדָם" (שם ה, יא) אֲמָר "מִי יִכַּל לְשַׁפֵּט וְגוֹ", חָלָל כֶּךָ אֲמָר שְׁלֵמָה: חַיִּין דֵּיִינֵי אֲוִמָּה זֶה כְּדֵיִינֵי שֶׁאֲשֶׁר הַחַיִּימוֹת,

plaster and inscribing the words of the Torah *ba'eir heiteiv* (בְּאֵר הֵיטֵב), well explained.

A *gezeirah shavah*¹⁴ tells us that just as *ba'eir* in connection with Yehoshua refers to erecting stones and inscribing the Torah on them, the related word *bei'eir* in our *pasuk* means the same thing: Moshe took stones, erected them, and inscribed on them the explanation of the Torah (*Sotah* 35b).

7. בְּהָר וּבְשָׂפְלָה וּבְנִגְבּ וּבְחוֹף הַיָּם. — On the mountain, and in the lowland, and the open country, and at the sea-coast.

☞ All-Terrain Territory

בְּהָר וּבְשָׂפְלָה וּבְנִגְבּ וּבְחוֹף הַיָּם. אִין לָךְ כָּל שֶׁבֶט וּשְׁבֵט מִיִּשְׂרָאֵל שְׂאִין לֹא בְּהָר וּבְשָׂפְלָה וּבְנִגְבּ וּבְעֵמֶק, שְׁנֵי אֲמָר "כִּינּוּ וְסָעוּ לְכֶם וּבִאוּ הָרָה הָאֲמָרִי וְאֵל כָּל שֶׁכְּנֵי בְּעֵרְבָה בְּהָר וּבְשָׂפְלָה וּבְנִגְבּ וּבְחוֹף הַיָּם" (בבא קמא פא:):

Each tribe received a portion in Eretz Yisrael. Each tribe's portion included the various types of land mentioned in our *pasuk*: mountain, lowland, open country, and seacoast or valley¹⁵ (*Bava Kamma* 81b).

The great river, the Euphrates River. — הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת

☞ What Makes the Peras "Great"?

עַד הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת. שְׁמִיעוֹן בֶּן טְרַפּוֹן אֲוִמָּר: קָרַב לְגַבֵּי דְהַיָּנָא וְאִידִהּ, דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל תָּנָא: עָבַד מִלְךְ כְּמִלְךְ (שְׁבוּעוֹת מו:):

When the Torah described the rivers that flowed from Eden,¹⁶ the Peras is listed last. Why, then, does our *pasuk* call it "the great river"?

Peras is "great" because it is associated with Eretz Yisrael, serving as its boundary.

There is a popular saying, "Touch an anointed person, and you will be anointed as well," because some of the oil will rub off on you. Similarly, the Peras is considered great since it "touches" Eretz Yisrael.

Another opinion explains it this way: A king's servant is respected, since he is close to the king. Here too, since the Peras "serves" Eretz Yisrael as its boundary, it is called "great," like Eretz Yisrael itself (*Shevuos* 47b).

14. One of the rules used in the Oral Law to understand the Torah's intent is *gezeirah shavah*: Where similar words (or sometimes words or phrases with similar meanings) appear in two different places in the Torah, the reference links the two, indicating that they explain each other. A *gezeirah shavah* has to be based on a tradition handed down from Sinai. 15. See Schottenstein Edition, note 16, which states that *seacoast* also refers to valleys. 16. *Bereishis* 2:10-14.

ויברך אתכם באשר דבר לכם: יב איכה אשא לבידי טרחכם ומשאכם וריבכם: יג הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים לשבטיכם וראשיכם: יד ותענו אתי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות: טו ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרות ושרים לשבטיכם: טז ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו:

ויברך יתכון כמא די מליל לבון: יב אבדין אסובר בלחודי טרחכון ועסקיכון ודיניכון: יג הבו לבון גברין חכימין וסיבלתנין ומדען לשבטיכון ואמננון רישין עליכון: יד ואתבתון יתי ואמרתון תקין פתגמא די מללתא למעבד: טו ודברית ית רישי שבטיכון גברין חכימין ומדען ומנתי יתהון רישין עליכון רבני אלפין ורבני מאותא ורבני חמשין ורבני עשוריתא וסרכין לשבטיכון: טז ופקדית ית דיניכון בעדנא ההיא למימר שמעו בין אחיכון ותדונון קושטא בין גברא ובין אחוהי ובין גיורה:

רע"ו

ממי נאה ללמוד, מנחך או מפלמידך, לא ממך שגלגלטרפ עליה. אלח ידעתי מחשבתיכם, הייתם אומרים: עכשיו יתמנו עלינו דיינין הרבה, אם אין מפקדנו אתנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים (שם יז): לעשות. אם הייתי מתעלל אתם אומרים: עשה מהרה (שם טו) ואקח את ראשי שבטיכם. משכמים צדכרים: חשירים על מי צחקם להקמות, על צני חכמה יחוק ויעקב, על צני חכם שנקראו "חכים ורעים" (ע"פ מהלוי קכב, ח), "חלק ונחלה" (דברים לב, ט), וכל לשון חכה (ספרי טו): אנשים חכמים וידעים. אצל נבונים לא מלאתי. זו חמת משבע מדות שחמר יתרו למשה, ולא מלא חלה שלש: חכמים לדיקים, חכמים וידועים (שם): ראשים עליכם. שפחהגו צהם כבוד, ראשים צמקח ראשים צממפר ראשים צמשא ומסן, נכנס ומציתו לבית הכנסת חחרון ויזאל ראשון (שם): שרי אלפים. אחד ממונה על חלק (שם): שרי מאות. אחד ממונה על מאה (שם): ושרים. מניתי עליכם לשבטיכם, אלו הכופתין והפסין צרועה על פי הדיינין (שם טז) ואצוה את שפטיכם. חמרת לכה: הוו מתונים צדין, אם צני דין לפקדן פעם אחת פטים ושלש, אל תאמר: כבר צא דין זה לפני פעמים הרבה, אלח הוו נושאים ונותנים צו (שם טז): בעת ההוא. משמתיים חמרת לכה: אין עכשיו פלשעבר, לשעבר הייתם צרעות עלמכם, עכשיו הרי אתם משועבדים לצבור (שם טז): שמע. לשון הוה, אוד"ט צלט", כמו "זכור" (שמות כ, ח) ו"שמור" (דברים ה, יז): ובין גרו. זה פטל דינו שאוגר עליו דברים. דבר אחר, "וצין גרו", חף על עסקי דירה (שם) צין חלוקת אחים, חפילו צין פטור לכיריים (סנהדרין ז):

(יב) איכה אשא לבידי. אם אומר לקבל ויכרו לא אוכל. זו היא שחמרת לכה לא מעלמי אני אומר לכם אלח מפי הקצה (שם יב): טרחכם. מלמד שהיו ישראל טרחנין, היה אחד מהם רואה את צעל דינו נולח צדין אומר: יש לי עדים להביא, יש לי ראיות להביא, מוסיק אני עליכם דיינין (שם): ומשאכם. מלמד שהיו חפיקורסין. הקדים משה ללאת חמרו: מה ראה צן עמכם ללאת, שמה חינו שפוי בתוך ביתו. חמר ללאת, חמרו: מה ראה צן עמכם שלח ללאת, מה חסם סבורים, יושב ויועץ עליכם עלות ורעות) וחשב עליכם מחשבות (ו"א: מלות ומחשבות) (שם): וריבכם. מלמד שהיו רוגנים (שם): (יג) הבו לכם. הזמין עלמכם לדבר (שם יג): אנשים. וכי תעלה על דעתך נשים, מה פלמוד לומר "חכמים", לדיקים, ותיקים, כסופים (שם ו"א: חכמים. כסופים): ונבנים. מצינים דבר מפורד דבר. זהו ששאל חריום את רבי יוסף: מה צין חכמים לנבונים. חכם דומה לשולחני עשיר כשצדיקין לו דיגרין לראות רואה וכשחין מביאין לו יושב וסוהה, נבון דומה לשולחני פגר כשצדיקין לו משות לראות רואה וכשחין מביאין לו הוא מחזר ומביא משלו (שם): וידעים לשבטיכם. שהם יבקרים לכם, שאלם צא לפני מטושף צוליתו איני יודע מי הוא ומחנה עבט הוא ואם הגון הוא, אצל חכם מפרין צו שחמס גדלפס אוחו, לכך נאמר "וידעים לשבטיכם" (שם): בראשיכם. ראשים ומכופדים עליכם, ששהו נוהגין צהם כבוד ויראה: ואשמם. חסר ו"ד, לומר שאשמותיהם על ישראל פלויות צראשי דייניהם (שם), שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה: (יד) ותענו אתי וגוי. חלפסם את הדבר להנחמכם. היה לכם להשיב: רצינו משה,

13. Provide for yourselves distinguished men, who are wise, understanding, and well known to your tribes.

Encouraging a Mitzvah

אנשים חכמים ונבנים. כל אשה שתובעת בעלה לדבר מצוה הוויין לה בנים שאפילו בדרור של משה לא היו כמותן, דאילו בדרור של משה פתיב "הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים לשבטיכם" וכתיב (פסוק טו) "ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים" ואילו נבונים לא אשבה, ואילו צני לאה כתיב (בראשית ל, טו) "ותצא לאה לקראתו והאמר אלי תבוא בי שכר שכרתירך" וכתיב (דברי הימים א, יב, לג) "ומבגני יששכר יודעי בינה לעתים" (עירובין ק, נדרים ב):

If a woman appropriately entices her husband to have

relations with her, they will have children who are even greater than those who lived in the generation of Moshe.

Our pasuk tells us that Moshe set out to choose judges who were wise, understanding, and well known. However, the judges that he actually found¹⁷ were people who were wise and well known; they were not referred to as men of understanding.

On the other hand, the children of Yissachar are called those with a profound understanding of the times.¹⁸

Yissachar was born as the result of Leah encouraging Yaakov to have relations with her,¹⁹ so his descendants merited to have the understanding that even Moshe's judges did not possess (Eruvin 100b; Nedarim 20b).

17. Below, pasuk 15. 18. I Divrei HaYamim 12:33. 19. See Bereishis 30:16.

and bless you as He has spoken of you. ¹²How can I alone carry your contentiousness, your burdens, and your quarrels? ¹³Provide for yourselves distinguished men, who are wise, understanding, and well known to your tribes, and I shall appoint them as your heads.”

¹⁴You answered me and said, “The thing that you have proposed to do is good.”

¹⁵So I took the heads of your tribes, distinguished men, who were wise and well known, and I appointed them as heads over you, leaders of thousands, leaders of hundreds, leaders of fifties, and leaders of tens, and officers for your tribes.

¹⁶I commanded your judges at that time, saying, “Listen among your brethren and judge righteously between a man and his brother and a stranger with him.

16. וְאָצְוָה אֶת שְׁפִטֵיכֶם בְּעַת הַהוּא. — I commanded your judges at that time.

Use the Tools Properly

וְאָצְוָה אֶת שְׁפִטֵיכֶם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כִּנְגַד מִקָּל וּרְצוּעָה תִּהְיֶה וְרִזִּי (סנהדרין א:)

The word *צו*, *command*, generally indicates an instruction that should be heeded very well. What, then, was Moshe’s special instruction to the judges?

He told them that they must balance two needs: On the one hand, they had to be prepared to use a stick and a strap to punish people and ensure that the honor of Heaven is maintained and protected; but on the other hand, they had to ensure that there not be too much fear of the court (*Sanhedrin 7b*).

A Two-Way Street

וְאָצְוָה אֶת שְׁפִטֵיכֶם בְּעַת הַהוּא. וְכַתִּיב (פסוק יח) “וְאָצְוָה אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא” אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי שְׁמֵלַאי: אֲזַנְהָרָה לְצִיבוּר שְׁתֵּהָא אֵימַת דִּין עֲלֵיהֶן וְאֲזַנְהָרָה לְדִין שְׁיִסְבּוּל אֶת הַצִּיבוּר, עַד כְּמָה? אָמַר רַבִּי חֲנַן וְאֵימָמָא רַבִּי שְׁבַתָּאי: (במדבר יא, יב) “כְּאִשֶּׁר יֵשֵׁא הָאִמֵּן אֶת הַיֶּנֶק” (סנהדרין ח:)

In our *pasuk* Moshe tells us, *I commanded your judges at that time*; then, in a nearly identical *pasuk*,²⁰ he says, *I commanded you [the nation] at that time*.

Moshe commanded the nation to fear the judges, and he commanded the judges to be accepting of the people.

How accepting were they required to be? As caring as *a nurse who carries a suckling*,²¹ which is how Moshe described how accepting Hashem expected him to be (*Sanhedrin 8a*).

שמע בין אחיכם ושפטתם — Listen among your brethren.

Keeping It Fair

שְׁמַע בֵּין אַחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם. אָמַר רַבִּי חֲנִינְיָא: אֲזַנְהָרָה לְבֵית דִּין שְׁלָא יִשְׁמַע דְּבָרֵי בַעַל דִּין קוֹדֵם שְׁבָבָא בַעַל דִּין חֲבִירוֹ, וְאֲזַנְהָרָה לְבַעַל דִּין שְׁלָא יִשְׁמַע דְּבָרֵי דְּבָרֵי לְדִין קוֹדֵם שְׁבָבָא בַעַל דִּין חֲבִירוֹ, קָרִי בֵּיה נְמִי “שְׁמַע בֵּין אַחֵיכֶם” (סנהדרין א:)

Judges are being warned that when two people are having a dispute, the judge must hear the arguments only

when it is *among your brethren*, meaning that both sides are there; he may not listen to one side without the other side being there.

Similarly, the word *שמע*, *listen*, can be vowelized as *שמע*, *to make heard*, teaching that a party to the dispute is also prohibited from presenting his side to a judge when the other side is not there (*Sanhedrin 7b*).

ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו — And judge righteously between a man and his brother and a stranger with him.

You Can’t Do It on Your Own

וּשְׁפַטְתֶּם... וּבֵין גֵּרוֹ. מִכָּאֵן אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה: גֵּר שְׁתַּנְגִּיר בְּבֵית דִּין הָרִי זָה גֵר, בֵּינו לְבֵין עֲצָמוֹ אֵינוֹ גֵּר (יבמות מז:).

The word *ger* (גֵּר) also refers to a convert.

Our *pasuk* uses the word *ger* in conjunction with judgment. This teaches that a conversion to Judaism may be performed only in the presence of a *beis din* (Rabbinic court). A conversion process — accepting mitzvos, circumcision, and immersion in a *mikveh* — that an individual performs in private is not valid (*Yevamos 47a*).

Fair in Every Way

וּשְׁפַטְתֶּם צְדָקָה בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ. וּשְׁפַטְתֶּם צְדָקָה, אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: צְדָקָה אֶת הַדִּין וְאָחֵר כֶּף הַתְּכֵהוּ. “בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו”, אָמַר רַב יְהוֹדָה: אֶפִּילוֹ בֵּין בֵּית לְעֵלְיָה וּבֵין גֵּרוֹ, אָמַר רַב יְהוֹדָה: אֶפִּילוֹ בֵּין תַּנּוּר לְכִיבִרִים (סנהדרין א:)

Each phrase in our *pasuk* highlights an aspect of how fair a judge must be:

Judge righteously advises the judge that before he issues his judgment, he must make certain that it is righteous and accurate.

Between a man and his brother teaches that when a judge is dividing an inheritance between two brothers, he must be careful to do so evenly. If the father left two apartments, he should not simply assign one to each brother, but he should have them assessed, and the one who receives the more valuable apartment should pay the other brother half of the extra value.

And a “ger” (גֵּר) with him can be understood as referring to a dwelling place, as in the word *magor* (מְגוֹר). This

20. Below, *pasuk* 18. 21. *Bamidbar* 11:12.

יז לא תשמועו עין אפיו בדינא מלי זערא כרבא תשמעו לא תדחלו מן קדם גברא ארי דינא דיני הוא ופתגמא די יקשי מנכון תקרבו לותי ואשמענה: יח ופקדית לתכון בעדנא ההיא ית כל פתגמיא די תעבדו: יט ונטלנא מחרב והליכנא ית כל מדברא רבא ודחילא ההוא די חזיתון ארח טורא דאמרנא במוא די פקיד יי אלהנא יתנא ואתינא עד רקם גיא: כ ואמרית לבון אתיתון עד טורא דאמרנא די יי אלהנא יתב לנא:

יז לֹא־תִבְרֹאוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקֶּטֶן בְּגֹדֶל תִּשְׁמָעוּן לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֱלֹהִים הוּא וְהִדְבַּר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו: יח וְאַצְוֶה אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: יט וְנָסַע מִחֹרֵב וַיִּלָּךְ אֵת כָּל־הַמְדַבֵּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דְּרָךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוֶּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנָבֵא עַד קֹדֶשׁ בְּרַנֵּעַ: כ וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּאַתֶּם עַד־הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:

כ"ז

תגורו", לא תכניס דבריך מפני איש וסנהדרין ס, ל"שן "אוגר פקין" (משלי י, א: בי המשפט לאלהים הוא. מה שאתה נוטל מזה שלל קדין אתה מזיקי להחזיר לו, נמלא שהיית עלי המשפט: תקרבו אל. על דבר זה נספלק ממנו משפט צנות לנפחה. וכן שמואל אמר לשאול "אלכי הרה" (שמואל א, ט, יט) אמר לו הקב"ה: חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה, ואימתי הודיעו, כשצא למשוח את דוד, "ירח את חליתך ויאמר אך נגד ה' משיחו" (שם טו, ו, ח) אמר לו הקב"ה: ולא אמרת: אלכי הרה, חל פצת חל מראה" (שם ז, ספרי סא: יח) את כל הדברים אשר תעשו. חל עשרת הדברים שצין דיני ממונות לדיני נפשות (ספרי יח: יט) המדבר הגדול והנורא. שיהיו בו נחשים פקרות ופקרנים פקשות (סא:

(יז) לא תבירו פנים במשפט. זה הממונה להשיב הדינים, שלל יאמר: איש פלוגי נאה או גבור אושיבו דיין, איש פלוגי קרובי אושיבו דיין בעיר, והוא אינו בקי בדין, נמלא מחייב את הנפשי ומנקה את החייב, מעלה אני על מי שמנהו פחילו הכיר פנים צדין (ספרי יז: ב) בן קטן בגדל תשמעו. שיהא חביב עליך דין של פרוטה מנה, שאם קדם וצא לפניך לא תסלקנו לתורה וסנהדרין ט. דבר אחר, "פקטן בגדל תשמעו", פתגמו, שלל תאמר: זה עני הוא וצדיק עשיר ומנה לפרנסו, חזקה את העני ונמלא מתפרנס צניקית (ספרי סא: ד) דבר אחר, שלל תאמר: היחך אני פוגם צדקו של עשיר זה ששכיל דינר, חזקנו עכשיו, וכשילא לחון אומר אני לו: תן לו אתה חייב לו (סא: לא תגורו מפני איש. לא תיראו. דבר אחר, "לא

cautions the judge to make certain to divide even the household items evenly (Sanhedrin 7b).

You shall not consider people in judgment. — לא תבירו פנים במשפט 17.

FROM THE SEFER HACHINUCH

מצוה תידי: שלא למנות דין אדם שאינו חכם בדיני תורה אף על פי שהוא חכם בחכמות אחרות

Mitzvah 414: The Prohibition to Appoint a Judge Who Is Not a Scholar of Torah Law, Even if He Is Scholarly in Other Subjects

We may not appoint a judge who does not thoroughly know and understand Torah law, even if he is wise in other areas and has many other fine attributes.

Justice Is Blind

לא תבירו פנים במשפט. רבי יהודה אומר: לא תבירה, רבי אלעזר אומר: לא תנכרהו (סנהדרין א:):

Our *pasuk* cautions a judge — לא תבירו, *You shall not consider people*. The word תבירו is related to both תביר, recognize, and תנבר, make foreign.

It is telling us that if one of the parties being judged is a friend, do not recognize him and show him favoritism. On the other hand, if one of those being judged is an enemy, do not make him foreign by being negative toward him (Sanhedrin 7b).

Equal Under the Law

לא תבירו פנים במשפט. ובזמן ששני בעלי דיניו באין לפניך לדין, אחר

עני ואחד עשיר, אל תאמר האיר אופה את העני ואחייב את העשיר. והאיר אופה את העשיר ואחייב את העני, ואם אחייב את העני נמצא העני אויב, ואם אופה את העני נמצא העשיר אויב. ואל תאמר היאך אטול ממונו של זה ואתן לזה. והתורה אמרה "לא תבירו פנים במשפט" (אבות דרבי נתן יב:).

Our *pasuk* cautions a judge — לא תבירו, *You shall not consider people*.

A judge may not consider a person's social standing. He may not say, "I cannot embarrass this rich man by making him pay," or "This man is poor, how can I make him pay?" Similarly, the judge may not base his decision on what the person who loses will think of him (*Avos DeRabbi Nassan* 10:2).

Small and great alike shall you hear. — בן קטן בגדל תשמעו

No Cutting the Line

בן קטן בגדל תשמעו. אמר ריש לקיש: שיהא חביב עליך דין של פרוטה קדין של מאה מנה, למאי הלכתא? אילימא לעיוני ביה ומיפקסיה, פשיטא! אלא לאקדומיה (סנהדרין ח:):

A judge must treat "great" cases — those dealing with large sums — just as he treats "small" cases — those involving just pennies.

Although it is obvious that he must judge any case fairly, our *pasuk* teaches that if a case involving large sums is waiting to be heard, but a smaller case was waiting first, the judge may not listen to the larger case first (Sanhedrin 8a).

¹⁷ You shall not consider people in judgment, small and great alike shall you hear; you shall not tremble before any man, for the judgment is God's; any matter that is too difficult for you, you shall bring to me and I shall hear it.” ¹⁸ I commanded you at that time all the things that you should do.

¹⁹ We journeyed from Chorev and we went through that entire great and awesome Wilderness that you saw, by way of the Amorite mountain, as HASHEM, our God, commanded us, and we came until Kadesh-barnea. ²⁰ Then I said to you, “You have come until the Amorite mountain that HASHEM, our God, gives us.

☞§ Equal Treatment

בְּקִטְוֹן בְּגִדְלֵי תִשְׁמְעוּן. הֲיָה רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: מִה תִּלְמֹד לֹמֵר “בְּקִטְוֹן בְּגִדְלֵי תִשְׁמְעוּן”, שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶחָד עֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב, אֶחָד מְדַבֵּר כָּל צָרְכוֹ וְאֶחָד אֲתָה אֹמֵר לוֹ קֶצֶר דְּבָרֶיךָ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: שְׁמַעְתִּי שָׂאֵם רָצוּ לְהוֹשִׁיב שְׁנֵיהֶם בְּאֶחָד מִוִּשְׁבֵּינָן, אִי זֶה אֶסוּר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶחָד עֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב (אבות דרבי נתן יב).

This *pasuk* is teaching that the judge must treat both parties the same way, even if one of them is a more important person. The judge may not allow one party to sit while the other one stands, and he may not allow one to speak as long as he wishes while limiting the other's presentation (*Avos DeRabbi Nassan* 10:2).

לֹא תִגְדָּו מִפְּנֵי אִישׁ — *You shall not tremble before any man.*

FROM THE SEFER HACHINUCH

מצוה תטו: שלא יירא הדין בדין מאדם רע Mitzvah 415: The Prohibition for a Judge to Fear a Wicked Litigant

Once a judge has heard the arguments of the litigants and it appears to him that the law is on the side of one of them, he may no longer recuse himself from the case even if he feels threatened by the losing party, or he is afraid that his decision will cause him personal or professional loss.

☞§ Too Late to Back Out

לֹא תִגְדָּו מִפְּנֵי אִישׁ. רִישׁ לְקִישׁ אִישׁ: שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לְדִין אֶחָד בֶּרֶךְ וְאֶחָד קָשָׁה, עַד שֶׁלֹּא תִשְׁמַע דְּבָרֵיהֶן, אוּ מִשְׁתַּשְׁמַע דְּבָרֵיהֶן, וְאִי אֲתָה יוֹדֵעַ לְהִיבֹן דִּין נוֹטָה, אֲתָה רְשָׁאִי לֹמֵר לָהֶם אִין אִנִּי נֹקֵק לָכֶם, שְׂמֵא נִתְחַיִּיב חֲזָק וְנִמְצָא חֲזָק רֹדְפוֹ, מִשְׁתַּשְׁמַע דְּבָרֵיהֶן, וְאֲתָה יוֹדֵעַ לְהִיבֹן דִּין נוֹטָה, אִי אֲתָה יָכוֹל לֹמֵר לָהֶן אִנִּי נֹקֵק לָכֶם, שְׂנֵאֲמַר “לֹא תִגְדָּו מִפְּנֵי אִישׁ”. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה אֹמֵר: מִנִּיּוֹן תִּלְמִיד שִׁוּשֵׁב לִפְנֵי רֵבּוֹ וְרָצָה זְכוּת לְעֵנִי וְחוֹבָה לְעֵשִׂיר, מִנִּיּוֹן שֶׁלֹּא יִשְׁתַּקֵּ? שְׂנֵאֲמַר “לֹא תִגְדָּו מִפְּנֵי אִישׁ”, וְרַבִּי חֲנִין אֹמֵר: לֹא תִכְנִיס דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ (סנהדרין ו).

ירושלמי סנהדרין א, א; א:

If two parties come before a judge, one of whom is a tough person, the judge is not required to take the case if he is concerned that the tough person will harass him if he loses.

Even if they began presenting their arguments, but the judge does not yet have an opinion about who is right, he may still withdraw from the case.

However, if they began their arguments and the judge already started forming an opinion of who seems to be correct, our *pasuk* — *You shall not tremble before any man* — applies, and the judge may no longer withdraw (*Sanhedrin* 6b; *Yerushalmi Sanhedrin* 1:1).

כִּי הַמִּשְׁפֵּט לְאֱלֹהִים הוּא — *For the judgment is God's.*

☞§ No Time for Compromise

כִּי הַמִּשְׁפֵּט לְאֱלֹהִים הוּא. רַבִּי אֶלְיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי אֹמֵר: אֶסוּר לְבַצּוֹעַ, וְכָל הַבּוֹצֵעַ הָרִי זֶה חוֹטֵא... אֲלֵא יִקּוּב הַדִּין אֶת הַהָרָה שְׂנֵאֲמַר “כִּי הַמִּשְׁפֵּט לְאֱלֹהִים הוּא” (סנהדרין ו).

When two parties come before a judge and want him to issue a judgment strictly according to the law, he is obligated to issue such a verdict.

Our *pasuk* tells us that judgment belongs to Hashem, and a judge who tries to make a compromise in such a case is considered to be blaspheming Him²² (*Sanhedrin* 6b).

☞§ Inconveniencing God

כִּי הַמִּשְׁפֵּט לְאֱלֹהִים הוּא. אָמַר רַבִּי חֵמָא בְּרַבִּי חִינָנָא: אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: לֹא דִיּוֹן לְרִשְׁעִים שְׁנוּטְלִין מִזָּה מִמּוֹן וְנוֹתְנִים לָזֶה שֶׁלֹּא בְּדִין, אֲלֵא שְׁמַטְרִיחִין אוֹתִי לְהַחְזִיר מִמּוֹן לְבַעֲלֵיו (סנהדרין ח).

Our *pasuk* tells us that God has ultimate responsibility for judgment.

When a judge is corrupt, Hashem says, “Not only does this wicked man improperly take money from one person and give it to someone who is not entitled to it, he inconveniences Me as well. Since the judgment belongs to Me, I now have to arrange for the person who unfairly lost his money to be compensated for his loss!” (*Sanhedrin* 8a).

תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשַׁמְעֵתוּ — *You shall bring to me and I shall hear it.*

☞§ Willing to Learn

תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשַׁמְעֵתוּ. אִי גְמִירְנָא גְמִירְנָא, וְאִי לֹא אֲזַלְנָא וְגְמִירְנָא (סנהדרין ח).

Moshe does not say here that he will give an answer in every difficult case. He says that he will “hear” the case. This means that if he knows the answer, he will give it; and if he does not know the answer, he will ask Hashem and hear the answer from Him (*Sanhedrin* 8a).

22. By doing this, the judge is implying that his compromise is more just than Hashem's Torah; see Schottenstein Edition, note 2.

כא חזו דיהב יי אלהיך קדמך ית ארעא סק אחסון כמא די מליל יי אלהא דאבהתך לך לא תדחל ולא תתבר: כב וקרבנותו לותי פלכו וקרבנותו נשלח גברין קדמנא ויאילון לנא ית ארעא ויתיבון יתנא פתגמא ית ארעא די נסק בה וית קרניא די געול להו: כג ושפר בעיני פתגמא ודברית מנכון תרין עשר גברין גברא חד לשבטא: כד ואתפניו וסליקו לטורא ואתו עד נחלא דאתפלא ואלילו יתה: כה ונסיבו בידיהון מאבא דארעא ונחיתו לנא ואתיבו יתנא פתגמא וקמרו טבא ארעא די יי אלהנא יתב לנא: כו ולא אביתון למסק וסרבנותו על גזירת מיתרא די אלהכון: כז ואתרעמתון במשפניכו וקרבנותו בדסני יי יתנא אפקנא מארעא דמצרים לממסר יתנא בידיא דאמראה לשפיותנא: כח לאן אנהא סלקין אנהא תברו ית לבנא למימר עם

כא ר'אה נתן יהוה אלהיך לפניך את הארץ עליה יש כאשר דבר יהוה אלהי אבותיך לך אל-תירא ואל-תחת: שלישי כב ותקרבון אלי בלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את-הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן: כג ויטיב בעיני הדרך וקח מכם שנים עשר אנשים איש אחד לשבט: כד ויפנו ויעלו ההרה ויבאו עד-נחל אשכל וירגלו אתה: כה ויקחו בידם מפרי הארץ ויורדו אלינו וישבו אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר-יהוה אלהינו נתן לנו: כו ולא אביתם לעלות ותמרו את-פי יהוה אלהיכם: כז ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת יהוה אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו: כח אנה | אנחנו עלים אחינו המסו את-לבבנו לאמר עם

כ"ט

שצבס (סא) שנים עשר אנשים איש אחד לשבט. מגיד שלא היה צבט לוי עמקה (סא): (בד) עד נחל אשכל. מגיד שנקרא על שם סופו (סא): (כא) וירגלו אתה. מלמד שהלכו בה הרפתה חומנין שתי וערב (סא): (כה) ויורדו אלינו. מגיד שהרץ ישראל גבורה מפל הרגלות (ספרי כה): ויאמרו טובה הארץ. מי הם שאמרו טובה, והשע וכלב (סא): (כו) ותמרו. לשון התרסה, התרסקס פנגד מתמרו: (כז) ותרגנו. לשון הרע. וכן "דברי נרגו" (משלי יח, ח), חרס המולות דעה: בשנאת ה' אתנו. והוא היה אוהב חרסם חבל חרסם שואלים אותו. משל קדישו חומר: מה דבלבך על רחמך מה דבלבבי עלך (ספרי כד): בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים. הוצאתו לשנאה היתה. משל למלך צבא ודס שהיו לו שני צנים וש לו שתי שדות חמת של שקיח וחמת של צעל, למי שהוא אוהב נותן של שקיח ולמי שהוא שואל נותן לו של צעל, חרץ מנרים של שקיח הוא שפילוס עולה ומסקה אותה וחרץ פננן של צעל, והוליאנו ממנרים לתת לנו את חרץ פננן (תנחומא יבן שלח יט):

(כב) ותקרבון אלי בלכם. צטרבוניא, ולהנן הוא חומר "ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו'" (להלן ה, ט) אותה קריעה היתה הוגנת, ילדים מכבדים את האקנים ואלחוס לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם, חבל פחו "ותקרבון אלי בלכם" צטרבוניא, ילדים דוחפין את הזקנים וזקנים דוחפין את הראשים (ספרי ט) וישבו אתנו דבר. בחינה לשון הם מדברים (סא): את הדרך אשר נעלה בה. ליון דרך שאין בה שקמימות (סא): ואת הערים אשר נבא אליהן תחלה, לכבד (סא): (כג) ויטיב בעיני הדרך. צעיני, ולא צעיני המקום. ואם צעיני משה היה טוב למה חמרה בתוכחות. משל לחרס שאומר לחזירו: מכור לי חמורך זה, חמר לו: הן. נותנו חסה לי לנשיון, חמר לו: הן. צהרים וגזבות, חמר לו: הן. פיון שראה שאין מעבדו פלוס חמר הלוקח צלבו: צטוח הוא זה שלא חמלא צו מוס. מיד חמר לו: טול מעותיך, איני מנסה מעשה. חף חני הודיית לדרבקים שמה פחזרו צבס כשפראו שאיני מעבד, וחחס לא חררסם צבס (סא): וקח מכם. מן הצורים שצבס, מן המסולתים

21. Do not fear and do not lose resolve. — אל תירא ואל תחת.

§ The Proper Cut ואל תחת. מנין לשחיטה שהיא מן הצנארי? ... רב יימר אמר: אמר קרא (להלן יב, כא) "וּבַחַת", ממקום שצב חתהו. מאי משמע דהאי "חתהו" לישנא דמתבר הוא? דכתיב "אל תירא ואל תחת" (חולין כו):

One way of understanding the term *teichas* (תחת), lose resolve, is that it means to be "broken" in spirit. This helps us understand the proper way to slaughter an animal. The *pasuk* says,²³ *You may slaughter from your cattle and your flocks.* The term *וּבַחַת*, *you may slaughter*, can be understood to be a combination of the

words *zav* (זב) and *chat* (חת). *Zav* means *flow*. From our *pasuk* we know that the word *chat* means *break* or *cut*.

Ve'zavachta (וּבַחַת) is teaching that the slaughterer must "cut" the animal at the place where its blood "flows" the most — at its throat (*Chullin 27a*).

22. All of you approached me. — ותקרבון אלי בלכם.

§ Without Prodding ותקרבון אלי בלכם. הן קרא ולא נבעת... לטובה (שמות יט, יז) "ויוצא משה את העם", לרעה "ותקרבון אלי בלכם" (ירושלמי שקלים א, א): There are certain pairs of *pesukim* that can leave us frightened about the power of the *yetzer hara* (evil

23. Below, 12:21.

²¹ See — *HASHEM, your God, has placed the Land before you; go up and possess, as HASHEM, God of your forefathers, has spoken to you. Do not fear and do not lose resolve.*”

The mission
of the spies

²² All of you approached me and said, “Let us send men ahead of us and let them spy out the Land, and bring word back to us: the road on which we should ascend and the cities to which we should come.”

²³ The idea was good in my eyes, so I took from you twelve men, one man for each tribe.

²⁴ They turned and ascended the mountain and came until the Valley of Eshkol, and spied it out. ²⁵ They took in their hand from the fruit of the Land and brought it down to us; they brought back word to us and said, “Good is the Land that HASHEM, our God, gives us!”

²⁶ But you did not wish to ascend, and you rebelled against the word of HASHEM, your God. ²⁷ You slandered in your tents and said, “Because of HASHEM’s hatred for us did He take us out of the land of Egypt, to deliver us into the hand of the Amorite to destroy us.

²⁸ To where shall we ascend? Our brothers have melted our hearts, saying, ‘A people

inclination). Our *pasuk* is one of a pair.

The Torah tells us that all of the people *approached Moshe* to send the Spies. But when receiving the Torah, the *pasuk*²⁴ says, *Moshe brought the people forth from the camp*. Moshe had to lead them to Mount Sinai; they did not go on their own. But when it came to the Spies, the *yetzer hara* had all the people approach Moshe on their own, enthusiastically. No one had to prod them (*Yerushalmi Shekalim 1:1*).

וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ — And let them spy out the Land.

⚡ Evil Intentions From the Start

וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי הֵייא בַר אֲבָא: מִרְגְּלִים לֹא נִתְפַּוּוּנָא אֶלָּא לְבוֹשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּתִיב הֵכָא “וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ” וְכִתִּיב הֵתָם (ישעיהו כד, כג) “וַיַּחְפְּרוּ הַלְכָנָה וּבוֹשָׁה הַחֲמָה” (סוטה לד).

The word *ve'yachperu* (וַיַּחְפְּרוּ) is an unusual term for “spying.” By using this term, the *pasuk* reveals the Spies’ true intentions.

A *pasuk* with a similar term says,²⁵ *The moon will be ashamed*, where the word for “ashamed” is *ve'chafrah* (וַיַּחְפְּרָה). This tells us that right from the start, the Spies wanted to shame Eretz Yisrael (*Sotah 34b*).

23. וַיִּיטב בְּעֵינַי הַדְּבָר. — The idea was good in my eyes.

⚡ Whose Eyes?

וַיִּיטב בְּעֵינַי הַדְּבָר. אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: “בְּעֵינַי” וְלֹא בְּעֵינַי שֶׁל מְקוֹם (סוטה לה):

Moshe says that the idea of the Spies was good in “my” eyes. This means that it was good only in his eyes. It was not good in the eyes of Hashem. He *allowed* Moshe to send the Spies, but He did not *command* it (*Sotah 34b*).²⁶

27. וַתְּרַגְּנוּ בְּאֹהֲלֵיכֶם. — You slandered in your tents.

⚡ Hashem’s Tent

וַתְּרַגְּנוּ בְּאֹהֲלֵיכֶם. שְׁמַעוֹן בֶּן טַרְפוֹן אָמַר: תַּרְתֵּם, וְגִינִיתֶם בְּאֹהֲלוֹ; שֶׁל מְקוֹם (שבועות מז):

The term *your tents* cannot be understood literally to

mean that the Spies slandered Eretz Yisrael while inside their tents. The narrative about the Spies says clearly that they sinned while they were in front of the entire nation.²⁷ The “tent” here refers to Hashem’s “Tent,” the *Mishkan*, and the *pasuk* should be understood as, “You slandered your Tent,” meaning Hashem, Whose Presence is in the *Mishkan*.

The term *va'teiragnu* (וַתְּרַגְּנוּ) [literally, *you slandered*] can be understood as a combination of two words: *tartem* (תַּרְתֵּם), you spied out, and *ginisem* (גִּינִיתֶם), you disparaged. They spied out the Land and came back to disparage Hashem (*Shevuos 47b*).

28. אַחִינוּ הִמְסוּ אֶת לִבְבָנוּ. — Our brothers have melted our hearts.

⚡ Half-ripe

Produce is not subject to tithes until it becomes an edible food. Even if the fruit is not yet completely ripe, it is categorized as “food,” since people often eat it at this stage of its growth. Each type of produce has a different stage at which it reaches this point.

אַחִינוּ הִמְסוּ אֶת לִבְבָנוּ. הִרְמִיזוּנִים, מְשִׁימָסוּ... רַבִּי יוֹדָה בַר פּוּי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוּי: מְשִׁיכְנִיסוּ מִחֲצָה. רַבִּי יוֹנָה בְּעֵי: דִּילְמָא מִן רַבִּינֵין דְּאַגְדָּתָא הוּא שְׁמַע לֵה, “אַחִינוּ הִמְסוּ אֶת לִבְבָנוּ” פְּלִגּוֹן לְכַבְּיֵין (ירושלמי מעשרות א, ב):

According to one opinion, pomegranates become subject to tithes when they have reached half of their full ripeness. The term used for this stage is *משִׁימָסוּ*, *from when they are “yemasu.”*

This term is related to the word *heimasu* (הִמְסוּ) [literally, *they melted*] in our *pasuk*. This word is understood to mean that the Spies *split* the hearts of the Jews *in half*. The Jews became uncertain whether to have faith that Hashem would bring them into Eretz Yisrael, or to be afraid that the occupants of Eretz Yisrael were too strong for them. We can therefore say that pomegranates are *yemasu* when they are half-ripe (*Yerushalmi Maasros 1:2*).²⁸

24. *Shemos 19:17*. 25. *Yeshayah 24:23*. 26. See Schottenstein Edition, note 11. 27. See *Bamidbar 14:5,10*. 28. *Heimasu* is thus

סגי ומקייף מנא קרוין רברון ויכריכו
עד צית שמניא ואף בני גבריאי חזינא
תמן: ^ט ואמרית לבון לא תתברון ולא
תדחלון מנהון: ^ז וי אלהכון דמדבר
קדמיכון מימרה יגית לבון ככל די עבד
עמכון במצרים לעיניכון: ^{לא} ובמדברא
די חזינא די סוכרף וי אלהך כמא די
מסוכר גבר ית ברה בכל ארחא די
הלכתון עד מיתכון עד אתרא הדין:
^{לב} ובפתגמא הדין ליתכון מהימנין
במימרא די אלהכון: ^{לג} די מדבר
קדמיכון בארחא לאתקנא לכון אתר
בית מישרי לאשריותכון בעמודא
דאשתא בלילא לאחזיותכון בארחא
די תקון בה ובצמודא דענא ביממא:
^{לד} ושמייע קדם יי ית קל פתגמיון ורגו
וקים למימר: ^{לה} אם יחזי גבר בגבריא
האליו דרא בישא הדין ית ארעא טבתא
די קמית למתן לאבהתכון: ^{לו} אלהן כלב
בר יפנה הוא יחזנה ולה אתן ית ארעא
די דרף בה ולבגוהי חלף די אשלים פתר
דחלתא די: ^{לז} אף עלי הנה רגו מן קדם
יי בדילכון למימר אף את לא תעול
תמן: ^{לח} יהושע בר נון דקאם קדמך הוא
יעול תמן יתה תקף ארי הוא יחסנה
לישראל: ^{לט} וטפלוון די אמרתון לבנא
יהון ובניכון די לא ידעו יומא דין טב
וביש אנון יעלון לתמן ולהון אתנה
ואנון יירנה: ^מ ואתון אתפנו לכון וטולו
למדברא ארץ ימא דסוף: ^{מא} ואתבתון
ואמרתון לי חבנא קדם יי אנהנא נסק
ויגית קרב ככל די פקדנא יי אלהנא
ויורזתון גבר ית מני קרבה ושריתון למסק
לטורא: ^{מב} ואמר יי לי אמר להון לא
תסקון ולא תגיחון קרב ארי לית שכנתי
ביניכון ולא תתברון קדם בעלי דביכון:

גְדוֹל וְרַם מְמוֹנו עָרִים גְּדוֹלָת וּבְצוּרַת בְּשָׂמַיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים
רְאִינוּ שָׁם: ^{כט} וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעְרְצוּן וְלֹא־תִירָאוּן מֵהֶם:
^ל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הֶחֱלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלְחֶם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר
עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם: ^{לא} וּבְמִדְבָר אֲשֶׁר רָאִיתָ
אֲשֶׁר נִשְׁאַף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּאֲשֶׁר יִשְׂאֵאִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד־בְּאֵכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה: ^{לב} וּבְדֶבֶר
הַזֶּה אֵינְכֶם מְאֵמִינִם בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ^{לג} הֶחֱלֵךְ לִפְנֵיכֶם
בְּדֶרֶךְ לְתוֹר לָכֶם מְקוֹם לְחַנְתְּכֶם בְּאֵשׁ | לִיְלֵה לְרֵאתְכֶם
בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ־בָהּ וּבְעַנְי יוֹמָם: ^{לד} וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל
דְּבַרְיֶיכֶם וַיִּקְצַף וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר: ^{לה} אִם־יִרְאֶה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה הַדְּוֹר הַרְעֵה הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי
לְתַת לְאֲבֹתֵיכֶם: ^{לו} וְזוֹלָתִי כָּלֵב בֶּן־יִפְנֵה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ־
אֶתָּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּרְבָּהּ וּלְכַנְי וְעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי
יְהוָה: ^{לז} גַּם־בִּי הִתְאַנֵּף יְהוָה בְּגִלְלָתְכֶם לֵאמֹר גַּם־אֲתָהּ
לֹא־תִבֹּא שָׁם: ^{לח} יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן הָעַמֵּד לִפְנֵיךָ הוּא יִבֹּא
שָׁמָּה אִתּוֹ חֹזֵק כִּי־הוּא יִנְחֹלֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל: ^{לט} רַבִּיעִי לט וְטַפְכֶם
אֲשֶׁר אִמְרַתֶּם לְבֹז יְהוָה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב
וְרַע הֵמָּה יִבְאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְנֶנָּה וְהֵם יִירְשׁוּהָ: ^מ וְאַתֶּם
פָּנּוּ לָכֶם וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף: ^{מא} וַתַּעֲנוּ | וַתֹּאמְרוּ
אֵלֵינוּ חֲטֵאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלָה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוְּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחֲגְרוּ אִישׁ אֶת־כְּלֵי מִלְחָמָתוֹ וַתַּהֲיִנוּ
לְעַלְת הַהָרָה: ^{מב} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵינוּ אֲמַר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ
וְלֹא־תִלְחַמוּ כִּי אֵינְנִי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגְּפוּ לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם:

כ"ט

(תהלים כו, ז), וכן "ללכת לגיד ציזרעאל" (מלכים ב, ט; טו): **לז** אֲשֶׁר דָּרַךְ
בה. חֲבֵרוֹן, שְׁנַחֲמֵר "ויבא עד חֲבֵרוֹן" (במדבר יג, כג): **לח** הַתְּאַנֵּף.
נחמלא רוגז; (מ) פָּנּוּ לָכֶם. חֲמִיפִי לְהַעֲבִיר חֲתָכֶם דָּרַךְ רוֹחַז חֲרִין
חָדוּס לָזֵד לְפָנוּ לִיפְנֵי לְחָרִין, קִלְקֵלְתֶם וּגְרַמְתֶּם לָכֶם עַפּוֹז: **לח** פָּנּוּ לָכֶם.
לְחֹחֲרִיכֶם וְלִכְלוּ בְּמִדְבָר לָזֵד יַם סוּף. שְׁהַמְדַּר שְׁהוּ הוֹלֵכִים צוּ לְדְרוֹמוֹ
עַל הַר שְׁעִיר הַיָּם מִפְסִיק צִין יַם סוּף לְהַר שְׁעִיר, שְׁתָּה הַמְשַׁכּוּ לָזֵד הַיָּם
וְהַסְבִּיבוּ חֵת הַר שְׁעִיר, כֹּל דְרוֹמוֹ מִן הַמְעַרָב לְמִזְרָח: (מא) וַתַּהֲיִנוּ.
לָשׁוֹן "הִגְנוּ וְעֵלְיִנו חָל הַמְקוֹס" (במדבר ד, ט), זֶה הַלָּשׁוֹן שְׁחִמְתֶּם, לָשׁוֹן
הַן, כְּלוּמַר מְזַמְנֵתֶם: (מב) לֹא תַעֲלוּ. לֹא עֲלִינָה תַחַל לָכֶם חָלָל יִרְדֶּה

(במדבר רבה ז, ג)

(כח) עָרִים גְּדוֹלָת וּבְצוּרַת בְּשָׂמַיִם. דְּבָרוֹ הַכְּתוּבִים לָשׁוֹן הַבְּרִיא
(ספרי כה; חולין ל: א; כט) לֹא תַעְרְצוּן. לָשׁוֹן שְׂבִירָה, כְּתַרְגוּמוֹ, וְדוּמָה לוֹ
"צַעֲרוֹן נְחֹלִים לָשׁוֹן" (חז"ל, ו' א) שְׂבִירָה נְחֹלִים: (ל) יִלְחֶם לָכֶם. בְּצַדִּיקִים:
(לא) וּבְמִדְבָר אֲשֶׁר רָאִיתָ. מוֹסַס עַל מִקְרָא שְׁלֹמְעֵלֶה הִימְנוּ וּפְסוּק ט'
"כָּלֵל חָשָׁר עָשָׂה חֲתָכֶם צְמֹלִים", וְעַתָּה וְלֵא: וְעַתָּה חָף בְּמִדְבָר אֲשֶׁר
רָאִיתָ כִּי נִשְׁאַף וְגו': כְּאֲשֶׁר יִשְׂאֵאִישׁ אֶת בְּנוֹ. כְּמוֹ שְׂפִירֵשְׁתִּי חָלָל
"וישע מלחם האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וגו'" (שמות יד, ט), מִשָּׁל לְמַהֲלַךְ
צִדְרָךְ וּבְנוּ לְפָנָיו וּבְחוֹ לְסַמִּים לְשׂוֹתוֹ וכו': (לב) וּבְדֶבֶר הַזֶּה. שְׁהוּ
מְצַדִּיקֶם לְהַצִּיחֵם חָל חֲרִין אֵינְכֶם מְאֵמִינִם צו': (לג) לְרֵאתְכֶם.
כְּמוֹ "לְהִרְאוֹתְכֶם", וְכֵן "לְנַחֲתֶם הַדֶּרֶךְ" (שם יג, כא), וְכֵן "לְשַׁמֵּעַ בְּקוֹל פִּוְדָה"

greater and taller than we, cities great and fortified to the heavens, and even children of giants have we seen there!”

²⁹ Then I said to you, “Do not be broken and do not fear them!” ³⁰ HASHEM, your God, Who goes before you — He shall make war for you, like everything He did for you in Egypt, before your eyes. ³¹ And in the Wilderness, as you have seen, that HASHEM, your God, bore you, as a man carries his son, on the entire way that you traveled, until you arrived at this place. ³² Yet in this matter you do not believe in HASHEM, your God, ³³ Who goes before you on the way to seek out for you a place for you to encamp, with fire by night to show you the road that you should travel and with a cloud by day!”

³⁴ HASHEM heard the sound of your words, and He was incensed and He swore, saying, ³⁵ “If even a man of these people, this evil generation, shall see the good Land that I swore to give to your forefathers. ³⁶ Except for Calev son of Yefuneh: He shall see it, and to him shall I give the Land on which he walked, and to his children, because he followed HASHEM wholeheartedly.”

³⁷ With me, as well, HASHEM became angry because of you, saying: You, too, shall not come there. ³⁸ Yehoshua son of Nun, who stands before you, he shall come there; strengthen him, for he shall cause Israel to inherit it. ³⁹ And as for your small children, of whom you said, “They will be taken captive,” and your children who did not know good from evil this day — they will come there; to them shall I give it and they shall possess it. ⁴⁰ And as for you, turn yourselves around and journey to the Wilderness, by way of the Sea of Reeds.

⁴¹ Then you spoke up and said to me, “We have sinned to HASHEM! We shall go up and do battle according to everything that HASHEM, our God, has commanded us!” Every man of you girded his weapons of war, and you were ready to ascend the mountain!

⁴² HASHEM said to me: Tell them, “Do not ascend and do not do battle, for I am not among you; so that you not be struck down before your enemies.”

ערים גדלות ובצורת בשמים — Cities great and fortified to the heavens.

⚡§ Hyperbole

ערים גדלות ובצורת בשמים. דבריה תורה לשון הבאי (חולין צ. תמיד בט.).

The *pasuk* cannot mean that the walls of the cities actually reached the heavens. It means that the cities were fortified so high that one had to lift his head as high as possible, as if to the heavens, to see their tops (*Chullin 90b; Tamid 29a*).²⁹

35. אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה — If even a man of these people, this evil generation, shall see the good Land.

⚡§ An Early Death

אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה. לששים מיתה

האמונה בתורה. רבי חזקיה בשם רבי יעקב בר אבהו: כתיב “אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה וגו’.” הגע עצמך, שצא ממצרים בן עשרים שנה, ועוד עשה במדבר ארבעים שנה, ומת, נמצאת אומר, המת לששים שנה, מיתה האמונה בתורה (ירושלמי ביכורים ב, א).

Our *pasuk* says that the generation of the Spies would all die during the forty years in the Wilderness. Presumably they all died at the same age, since they were being punished for the same sin. We know that the youngest age of someone punished this way was 20.³⁰ Therefore, these youngest people died in the 40th year of the Wilderness, meaning that they were in their 60th year when they died.

We learn from this that someone punished by death at the hands of Heaven will die before completing his 60th year (*Yerushalmi Bikkurim 2:1*).³¹

understood as being related to the Greek prefix *meso*, which means half. See Schottenstein Edition, 4b note 5. 29. See Schottenstein Edition, *Chullin* note 25. 30. See *Rashi* to *Bamidbar* 14:33. 31. See Schottenstein Edition, 12a note 3 and Variants A and B.

מג ומללית עמכון ולא קבלתו וסרביתו על מימרא דיי וארשעתו וסלקתו לטורא: מד ונפק אמרנא דיתב בטורא ההוא לקדמויתו וירדפו יתכון כמא די נתון דבריתא וטרדו יתכון בשעיר עד חרמה: מה ונתבתו ובכיתו קדם יי ולא קביל יי צלותו ולא אצית למליכו: מה ויתבתו ברקם יומין סגיאין כיומיא די יתבתו: א ואתפנינא ונטלנא למדברא ארח ימא דסוף כמא די מליל יי עמי ואקפנא ית טורא דשעיר יומין סגיאין: ב ואמר יי לי למימר: ג סגי לכו דאקפתו ית טורא דרין אתפניו לכו צפונא: ד וית עמא פקד למימר אתו עברין בתחום אחיכו בני עשו דיתבין בשעיר וידחלו מכו ותסתמרון לחדא: ה לא תתגרון בהון ארי לא אתו לכו מארעהון עד מדרך פרסת רגלא ארי יתא לעשו יהבית ית טורא דשעיר: ו עבורא תובנו מנהון בכספא ותיכלון ואף מיא תכרון מנהון בכספא ותשתו: ז ארי יי אלהיך ברךך

מג ואדבר אליכם ולא שמעתם ותמרו אתפי יהוה ותזדו ותעלו ההרה: מד ויצא האמרי הישב בהר ההוא לקראתכם וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדברים ויכתו אתכם בשעיר עד חרמה: מה ותשבו ותבכו לפני יהוה ולא שמע יהוה בקלכם ולא האזין אליכם: מה ותשבו בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם: [ב] א ונפן ונסע המדברה דרך ים-סוף כאשר דבר יהוה אלי ונסב אתה-הר-שעיר ימים רבים: ס חמישי ב ויאמר יהוה אלי לאמר: ג רב-לכם סב את-ההר הזה פנו לכם צפנה: ד ואת-העם צו לאמר אתם עבדים בגבול אחיכם בני-עשו הישבים בשעיר וייראו מכם ונשמרתם מאד: ה אל-תתגרו בם כי לא-אתן לכם מארצם עד מדרך פה-רגל כי-ירשה לעשו נתתי את-הר שעיר: ו אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם-מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם: ז כי יהוה אלהיך ברךך

כ"ט

לפון פניכם לפון, נמלאו הולכים את רוח המזרחית, וזה שנאמר "ויצא ממזרח שמש לחרן מואב" (שופטים יא, יח: ד) ונשמרתם מאד. ומהו השמירה, "אל תתגרו בם" (פסוק ה: ד) עד מדרך פה רגל. חפיו מדרך פה רגל, כלומר חפיו דרסת הרגל חיוי מרשה לכו לעשות זחללם שלא זרשית. ומדרש אגדה: עד שייצא יוס דרסת פה רגל על הר הזיתים, שנאמר "ועמדו רגליו וגו'" (זכריה יד, ד; תחומא ין ין: ו) ירשה לעשו. מחזקתם. עשה עממין נפתי לו (זכריה טו, יד; תחומא ין ין: ו) וקני וקניזי וקדמוני הן עמון ומואב ועשירי (זכריה יד, טו, כג), אחד מהם לעשו, והשנים לבני לוט. בשכר שהלך אחו למלכים ושתק על מה שהיה אומר על אשפו "אחתי הוא" (זכריה יד, טו), עשאו כזנו (מדרש אגדה: ו) תברו. לשון מקח, וכן "אשר פריתי לי" (זכריה יד, טו), שכן בכרפי הים קורין למכירה כירה (ראש השנה טו: ו) (ז) כי די אלהיך ברךך. לפיכך לא תקפו וגו': תקפרו את טובתו להראות פאילו חפס עניים, אלא הראו עמכם עשירים:

(מד) כאשר תעשינה הדברים. מה הדבורה הזאת כשהיא מפה את האדם מיד מפה, חף הם כשהיו נוגעים צכס מיד מתים (מדרש אגדה: מה) ולא שמע ה' בקלכם. כזכור עשיתם מדת רחמי פאילו חכורי (תחומא ין ין ט: כ) (מו) ותשבו בקדש ימים רבים. פשע עשרה שנה, אשפתו פנימים אשר ישבתם שחר המסעות, והם היו שלשים ושמנה שנה, פשע עשרה מהם עשו בקדש ופשע עשרה שנה הולכים ומטורפים וחזרו לקדש, כמו שנאמר "וינטס צמדבר" (נמדבר לב, יג). כך מלאה צסדר עולם (פרק ח: א) ונפן ונסע המדברה. חילו לא חטאו היו עוברים דרך הר שעיר ליפנס לחרן מן דרומו לפונו, ובצביל שקלקלו הפכו לז המדבר שהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר, והלכו אל דרומו מן המערב למזרח דרך ים סוף, דרך יחלסן ממלכים שהוא במקצוע דרומית מערבית, משם היו הולכים לז המזרח: ונסב את הר שעיר. כל דרומו עד חרן מואב: (ג) פנו לכם צפנה. סובו לכו לרוח מזרחית מן הדרום

46. You dwell in Kadesh for many days. — ותשבו בקדש ימים רבים.

It Can't Mean Sitting

ותשבו בקדש ימים רבים. כתוב אחד אומר "ואשב בהר" (להלן ט, ט), וכתוב אחד אומר "ואנכי עמדתי בהר" (להלן י, י). רבי יוחנן אמר: אין ושיבה אלא לשון עבדה שנאמר "ותשבו בקדש ימים רבים" (מגילה כא):

The term *vateishvu* (ותשבו) in our *pasuk* cannot be understood literally to mean that the Jewish nation "sat" in Kadesh for many days. It obviously means that they dwelt

or stayed there for many days.

This helps us understand a *pasuk* describing how Moshe received the Torah. Moshe says,³² *va'eishev* (ואשב), which could be translated as *I "sat" on the mountain*. But in another *pasuk*³³ Moshe says, *and I "stood" on the mountain*. Did he sit, or did he stand?

According to one opinion, the word *va'eishev* in the first *pasuk* should be translated as "stayed"; that is, *Moshe remained on the mountain for forty days (while standing)*. We see from our *pasuk* that "I remained" is an accurate translation of *va'eishev* (*Megillah* 21a).

32. Below, 9:9. 33. Below, 10:10.

⁴³ So I spoke to you, but you did not listen. You rebelled against the word of HASHEM, and you were willful and climbed the mountain. ⁴⁴ The Amorite who dwell on that mountain went out against you and pursued you as the bees would do; they struck you in Seir until Hormah. ⁴⁵ Then you retreated and wept before HASHEM, but HASHEM did not listen to your voice and He did not hearken to you. ⁴⁶ You dwelt in Kadesh for many days, as many days as you dwelt.

2

¹ We turned and journeyed to the Wilderness toward the Sea of Reeds, as HASHEM spoke to me, and we circled Mount Seir for many days.

² HASHEM said to me, saying: ³ Enough of your circling this mountain; turn yourselves northward. ⁴ You shall command the people, saying, “You are passing through the boundary of your brothers the children of Eisav, who dwell in Seir; they will fear you, but you should be very careful. ⁵ You shall not provoke them, for I shall not give you of their land even the right to set foot, for as an inheritance to Eisav have I given Mount Seir. ⁶ You shall purchase food from them for money so that you may eat; also water shall you buy from them for money so that you may drink. ⁷ For HASHEM, your God, has blessed you

Eisav/Seir

2.

5. אל תתגרו בם — You shall not provoke them.

☞ The Missing Months

When telling us how long David was king, one *pasuk*³⁴ says that he ruled for forty years, while other *pesukim*³⁵ indicate that he ruled for forty years and six months. Our *pasuk* gives one possible answer to this contradiction.

אל תתגרו בם. אמר רבי יודן ברבי שלום: כתיב (מלכים א, יא, טו) “כי ישבת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל”. אמר לו הקדוש ברוך הוא: אני אמרתי לך “אל תתגרו בם”, וביקשת להתגרות בם, חייך שאינן נימנין לך (ירושלמי ראש השנה א, א):

Our *pasuk* teaches that we are not allowed to provoke a war with Edom. But we find that Yoav, the general of King David’s army, fought against Edom for six months.³⁶ Hashem told David that since he had violated this law, those six months would not count as part of his rule. Therefore, even though he was in power for a full forty years and six months, the *pasuk* says that he ruled for only forty years (*Yerushalmi Rosh Hashanah* 1:1).³⁷

כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר — For as an inheritance to Eisav have I given Mount Seir.

☞ Eisav Inherits

כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר. אמר רבי חניא בר אבין אמר רבי יוחנן: עובד בוכבים יורש את אביו דבר תורה, שנאמר “כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר” (נזיר סא, קידושין יח):

Our *pasuk* says that Eisav inherited Mount Seir from Avraham. We see from this that even idolaters inherit property of their father (*Nazir* 61a; *Kiddushin* 18a).

אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתייתם — You shall purchase food from them for money so that you may eat; also water shall you buy from them for money so that you may drink.

☞ To Buy or to Break

אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתייתם. תני רבי שמעון בן יוחי: “אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם וגו’”, מה מים שלא נשתנו מבריותן, אף כל דבר שלא נשתנה מבריותו (ירושלמי שבת א, ד; ירושלמי עבודה זרה ב, ח):

אכל תשברו מאתם... בכסף. מה מקיים רבי חניא רובא “אכל תשברו מאתם”? באוכל תשברו, האכלתו, שברתו. שאם הנה קשה עליך, באוכל תשברו, ואם לאו הכרע עליו כסף (ירושלמי שבת א, ד):

According to one opinion, our *pasuk* compares the food the Jewish nation wanted to buy from the people of Seir with the water they wanted to buy. Water does not change from its original form. We learn from this that they were permitted to buy only such unchanged food, but they were not allowed to buy cooked food. This teaches that it is forbidden to eat food that was cooked by an idolater.^{38,39}

Another opinion holds that the word *tishberu* (תשברו), which, according to its simple understanding in our *pasuk*, means *buying* food, can also be understood by another meaning of the word “*breaking*.” Understood this way, the *pasuk* is saying: “With food you will break [your enemies].” Giving them food might break their cruel hearts. And if that does not work, the *pasuk* continues, *with money* (בכסף) — meaning, you should bribe them (*Yerushalmi Shabbos* 1:4; *Yerushalmi Avodah Zarah* 2:8).⁴⁰

34. *I Melachim* 2:11. 35. *II Shmuel* 5:4-5. 36. *I Melachim* 11:16. 37. See Schottenstein Edition, 3a note 16. 38. See discussion below, *pasuk* 28, “Food and Water.” 39. See Schottenstein Edition, *Yerushalmi Shabbos* 12b note 5. 40. *Ibid.* note 20.

בכל עבד ידך ספק לך צרפך במהכף
 את מדברא רבא דדין דגן ארבעין שנין
 מימרא דיי אלהך בסעדר לא חסרת
 מדעם: ה וצברנא מלות אחונא בני עשו
 דיתבין בשעיר מארח מישרא מאילת
 ומעצין גבר ואתפנינא ועברנא ארח
 מדברא דמואב: ט ואמר יי לי לא
 תצור על מואבאי ולא תתגרי למעבד
 עמהון קרב ארי לא אתן לך מארעה
 ירתא ארי לבני לוט יתבית ית לחנת
 ירתא: י אימתני מלקדמין יתיבו בה
 עם רב וסגי ותקיף בגבריאי: יא גבראי
 מתחשבין אף אנון בגבראי ומואבאי
 קרן להון אימתני: יב ובשעיר יתיבו
 חראי מלקדמין ובני עשו תרכנון
 ושצינון מקדמיהון יתיבו באתריהון
 כמא די עבד ישראל לארעא ירתתה
 די יתב יי להון: יג כען קומו ועברו לכוון
 ית נחלא דזרד ועברנא ית נחלא דזרד:
 יד וימיא די הלכנא מרקם גיאה עד די
 עברנא ית נחלא דזרד תלתין ותמני
 שנין עד דספ כל דרא גברי מגיחי
 קרבא מגו משריתא כמא די קיים
 יי להון: טו ואף מוקא מן קדם יי הנת
 בהון לשצייתיהון מגו משריתא עד
 דשלימו: טו והנה פד שלימו כל גברי
 מגיחי קרבא לממת מגו עמא: יז ומליל

בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ יָדַע לְכַתֹּף אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה וְזֶה |
 אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָבָר: ח וַנֵּעֲבֹר
 מֵאֶת אַחֵינוּ בְּנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת
 וּמַעֲצִין גִּבֹר ס [פסקא באמצע פסוק] וַנִּפְּן וַנֵּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְבָּר
 מוֹאָב: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תִּצַר אֶת־מוֹאָב וְאֶל־תִּתְגַּר
 בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֶן לָךְ מֵאֶרְצוֹ יִרְשָׁה כִּי לְבְנֵי־לוֹט
 נָתַתִּי אֶת־עַר יִרְשָׁה: י הָאֲמִים לְפָנַי יֵשְׁבוּ בְּהָ עַם גְּדוֹל וְרַב
 וְרַם בְּעֵנְקֵיהֶם: יא רְפָאִים יִחְשְׁבוּ אֶף־הֵם בְּעֵנְקֵיהֶם וְהַמֹּאֲבִים
 יִקְרְאוּ לָהֶם אֲמִים: יב וּבְשַׁעִיר יֵשְׁבוּ הַחַרְיִם לְפָנַי וּבְנֵי
 עֵשָׂו יִירְשׁוּם וַיִּשְׁמִדוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
 יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם: יג עַתָּה קְמוּ
 וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרַד וַנֵּעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרַד: יד וְהַיְמִיִּם
 אֲשֶׁר־הֲלַכְנוּ | מִקֶּדֶשׁ בְּרַנֵּעַ עַד אֲשֶׁר־עֲבַרְנוּ אֶת־נַחַל זָרַד
 שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תָּם כָּל־הַדֹּר אֲנֹשֵׁי הַמִּלְחָמָה
 מִקְּרַב הַמַּחְנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם: טו וְגַם יַד־יְהוָה
 הָיְתָה בָּם לְהַמִּם מִקְּרַב הַמַּחְנֶה עַד תָּמָם: טו וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־
 תָּמוּ כָּל־אֲנֹשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקְּרַב הָעָם: ס יז וַיְדַבֵּר

כ"ט

בְּעֵנְקֵיהֶם הַקְּרָאִים "רְפָאִים" עַל שֶׁסָּל הַרוּחָה אוֹסֵם יָדָיו מִתְּרַפּוֹת: אֲמִים.
 עַל שֶׁסָּלִימָה מוֹטֶלֶת עַל הַצְּרִיּוֹת. וְכֵן "בְּשַׁעִיר יֵשְׁבוּ הַחַרְיִם" (פסוק יז),
 וְהַתִּיּוֹת לְבָנֵי עֵשָׂו: (יב) וַיִּירְשׁוּם. לְשׁוֹן הַיּוֹה, כְּלוּמַר נִתְּפִי צָהָס פֶּתַח גְּיָהוּ
 מוֹרִישִׁים אוֹסֵם וְהוֹלְכִים: (טו) וְגַם יַד ה' הָיְתָה בָּם. לְמַהֵר וְלְהַמִּם
 כְּתוּב חֲרָבִיעִים שָׁנָה, שָׁלַח יִגְרָמוֹ לְבָנֵיהֶם עוֹד לְהַתְּפַח צְמֵדָר: (טז) וַיְהִי
 כַּאֲשֶׁר תָּמוּ וּגוֹ. וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי וּגוֹ. לְמַדְּךָ שֶׁכָּל שְׁלֹשִׁים וְשִׁמְנֵה שָׁנָה הָיוּ
 יִשְׂרָאֵל וּבְפָרְשָׁה זוֹ | "וַיְדַבֵּר" אֱלֹהִים "וַיִּיאַמֶּר", לְמַדְּךָ שֶׁכָּל שְׁלֹשִׁים וְשִׁמְנֵה שָׁנָה הָיוּ
 יִשְׂרָאֵל מוֹפִיעִים לֹא נִתְיַחַד עִמּוֹ הַדְּבָר בְּלִשׁוֹן חִפָּה פִּימִם אֶל פְּנֵים וְשׁוֹבֵב הַדַּעַת,
 לְמַדְּךָ שְׁלֹשִׁים וְשִׁמְנֵה שָׁנָה עָשָׂה עַל הַבְּרִיאִים אֱלֹהִים בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל (מורח כהנים, מדבא
 פרק ב, יג; תענית לא; אֲנֹשֵׁי הַמִּלְחָמָה. מִזֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה הַיּוֹלָאִים בְּצָבָא:

(ח) וַנִּפְּן וַנֵּעֲבֹר. לְלֹד לְפָנָיו. הַפְּכֵנוּ פָּנִים לְהַלּוֹךְ רוּחַ מוֹרְחִית: (ט) וְאֵל
 תִּתְגַּר בָּם וּמִלְחָמָהוּ. לֹא חָסַר לָהֶם עַל מוֹאָב אֱלֹהִים מִלְחָמָה, חָזַל מִיִּרְאִים
 הָיוּ אוֹסֵם וְנִרְאִים לָהֶם כְּשֶׁהֵם מוֹזִיִּיִּים, לְפִיכָךְ כְּתִיב "וַיִּגַּר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם"
 (במדבר כב, ג) שְׁהִיוּ שׁוֹלְלִים וּבּוֹזִיזִים אוֹסֵם, חָזַל צְבִי עִמּוֹן נִחְמַר "וְאֵל תִּתְגַּר
 בָּם" (והלן פסוק יט) שׁוֹס גְּרִי, בְּשִׁכְרָ לְנִיעוּת אִמֵם שָׁלַח פְּרַסְמָה עַל חֲבִי, כְּמוֹ
 שְׁטַעֲמָה הַבְּרִיחַ שְׁקָרָה שֶׁסָּל מוֹאָב (כְּלוּמַר מִאֲבָ) וּבְרַחֲשִׁית רַבָּה נֵל, יֵל;
 צָבָא קִמָּה לַחַ: עַר. שֶׁסָּל הַמְדִיָּה: (י) הָאֲמִים לְפָנַי וּגוֹ. אִתְּהַ סְבוּר שָׁו;
 אֶרֶץ רְפָאִים שְׁנֵתִי לוֹ לְהַצְרִיחַ (בְּרַחֲשִׁית טו, ט) לְפִי שְׁהֵאִמִּים שְׁהַסְרָאִים שְׁבּוּ
 בְּהַ לְפָנַי, חָזַל לֹא זֶה הָיָה, כִּי אוֹסֵם רְפָאִים הוֹרְשִׁיתִי מִפְּנֵי כֵּנִי לוֹט וְהוֹשְׁבִיתִי
 חִתִּים: (יא) רְפָאִים וַיִּחְשְׁבוּ וּגוֹ. רְפָאִים הָיוּ נִחְשְׁבִין אוֹסֵם חִימִים,

You shall not provoke war — וְאֵל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה 9.

⚔ Differing Provocations

וְאֵל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנְיֹן
 שְׂאִין הַקְּב"ה מִקְּפָח אֶפִּילוֹ שִׁכַר שִׁיחָה גָּאָה? דִּיאִילוֹ בְּכִירָה דְקָרִיתִיָּה
 מוֹאָב, אָמַר לִיָּה רַחֲמֵנָא: "אֵל תִּצַר אֶת מוֹאָב וְאֵל תִּתְגַר בָּם מִלְחָמָה",
 מִלְחָמָה הוּא דְלֹא. הָא צַעֲרִי צַעֲרִינוּ, וְאִילוֹ צַעֲרִיה דְקָרִיתִיָּה בָּן עַמִּי,

אָמַר לִיָּה: "אֵל תִּצַרְם וְאֵל תִּתְגַר בָּם" (פסוק יט), אֶפִּילוֹ צַעֲרִי לֹא
 תִּצַעֲרִינוּ כָּלִל (נויר כג, הוריות י, בבא קמא לח):

Our *pasuk* says only that the Jews were not allowed to wage war against Moav, but it does not forbid them to frighten the Moavites or oppress them. Regarding Ammon, however, the *pasuk* says simply, *You shall not provoke them*, without mentioning a war. This teaches that the Jewish nation may not do anything at all to bother the nation of Ammon.

41. Below, *pasuk* 19.

in all your handiwork; He knew your way in this great Wilderness; this forty-year period HASHEM, your God, was with you; you did not lack a thing.”⁸ So we passed from our brothers, the children of Eisav who dwell in Seir, from the way of the Aravah, from Eilas and from Etzion-gever and we turned and passed on the way of the Moavite desert.

Moav⁹ HASHEM said to me: You shall not distress Moav and you shall not provoke war with them, for I shall not give you an inheritance from their land, for to the children of Lot have I given Ar as an inheritance.¹⁰ The Eimim dwelled there previously, a great and populous people, and tall as the giants.¹¹ They, too, were considered Rephaim, like the giants; and the Moabites called them Eimim.¹² And in Seir the Chorites dwelled previously, and the children of Eisav drove them away and destroyed them from before themselves and dwelled in their place, as Israel did to the Land of its inheritance, which HASHEM gave them.¹³ Now, rise up and get yourselves across Zered Brook — so we crossed Zered Brook.¹⁴ The days that we traveled from Kadesh-barnea until we crossed Zered Brook were thirty-eight years, until the end of the entire generation, the men of war, from the midst of the camp, as HASHEM swore to them.¹⁵ Even the hand of HASHEM was on them to confound them from the midst of the camp, until their end.¹⁶ So it was that the men of war finished dying from amidst the people. . .

Moav and Ammon are both equal descendants of Lot.⁴² Why is there this difference between them? The answer is that Hashem rewards every good deed, even a person's use of refined speech.

In the narrative of Lot and his two daughters, we see that the elder daughter called her son Moav,⁴³ which means “from father.” This name highlights and publicizes the sin from which Moav was born. The younger daughter was more refined; she called her son Ben Ami,⁴⁴ meaning “the son of my people.” This name does not give mention to the sin from which her son was born. She was rewarded that her descendants may not be provoked in any way (*Nazir* 23b; *Horayos* 11a; *Bava Kamma* 38b).⁴⁵

☞ Whom Not to Fight

וְאֵל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה. וְכִי מָה עָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה שְׁלֵא בְרִשׁוֹת? אֵלָּא נִשְׂא מֹשֶׁה קֶל וְחוֹמֵר בְּעַצְמוֹ, אָמַר: וְמָה מִדְּיָנִים שְׁלֵא בָּאוּ אֵלָּא לַעְזוֹר אֶת מוֹאָב אֲמַרְהָ תוֹרָה (במדבר כה, יז) “צָרֹר אֶת הַמְּדִיָּנִים וְהַכִּיתֵם אוֹתָם” מוֹאָבִים עֲצֵמָן לֹא כָּל שְׂבָן! אָמַר לוֹ הַקֹּבֶה: לֹא כִשְׁעָלְתָה עַל דַּעְתְּךָ עָלְתָה עַל דַּעְתִּי שְׁתֵּי פְרִידוֹת טוֹבוֹת יֵשׁ לִי הַדּוֹצִיא מִהֶן, רוֹת הַמוֹאָבִיָּה וְנִעְמָה הַעֲמוֹנִית (בבא קמא לח.):

Our *pasuk* seems to be saying that Moshe wanted to fight Moav, but Hashem told him not to. Why would Moshe want to fight Moav in the first place?

Moav had asked the Midianites to help them fight against the Jewish nation.⁴⁶ Because of this, the Jews were

commanded to strike the Midianites.⁴⁷ Moshe thought: If we should fight the Midianites, who only helped Moav, we should certainly fight the Moavites themselves!

Hashem told Moshe that in the future two women important to the Jewish nation would convert: Rus from Moav and Naamah from Ammon.⁴⁸ He therefore said not to go to war against Moav, so that the birth of Rus would be ensured (*Bava Kamma* 38a).

כִּי לִבְנֵי לוֹט נָתַתִּי אֶת עַר יִרְשָׁה — *For to the children of Lot have I given Ar as an inheritance.*

☞ Lot's Children Inherit

כִּי לִבְנֵי לוֹט נָתַתִּי אֶת עַר יִרְשָׁה. רַב חֲנִיָּא בְרַ אֲבִין אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן: עוֹבֵד בּוֹכְבִים יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה דְּכִתִּיב... “כִּי לִבְנֵי לוֹט נָתַתִּי אֶת עַר יִרְשָׁה” (קידושין יח.):

Our *pasuk* says that the children of Lot inherited the city of Ar. This teaches that even idolaters inherit property of their father⁴⁹ (*Kiddushin* 18a).

16. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּמוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת. — *So it was that the men of war finished dying.*

☞ Not Speaking

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּמוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת. עַד שְׁלֵא כְּלוּ מִתֵּי מִדְּבַר לֹא הָיָה דְבוּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר “וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּמוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה

42. Lot and his daughters were the only survivors from the destruction of Sodom and Amorah. Lot's daughters, believing that their father was the only man left alive, decided to engage in relations with him in order to repopulate the world. That night they made their father drunk with wine and the older daughter engaged in relations with him. As a result of that union, she gave birth to a child whom she named Moav. The following night they made their father drunk once more, and the younger daughter conceived from him. She named her son Ben Ami. See *Bereishis* 19:29-38. 43. *Ibid. pasuk* 37. 44. *Ibid. pasuk* 38. 45. See Schottenstein Edition, *Horayos* note 1. 46. See *Bamidbar* Chapter 22. 47. *Bamidbar* 25:17. 48. See Schottenstein Edition, 38b note 3. 49. See discussion above, *pasuk* 5, “Eisav Inherits,” for another possible source.

?? עמי למימר: יה את עבר יומא דין
 ית תחום מואב ית לחינת: יט ותקרב
 לקבל בני עמון לא תצור עליהון
 ולא תתגרי למעבד עמהון קרב ארי
 לא אתן מארעא בני עמון לך ירתא
 ארי לבני לוט יקבתה ירתא: כ ארעא
 גברינא מתחשבא אף היא גברינן יתיבו
 בה מלקדמין ועמונאי קרן להון חשבני:
 כא עם רב וסגי ותקיף בגברינא ושצנון ??
 מקדמיהון ותרבנון ויתיבו באתריהון:
 כב כמא די עבד לבני עשו דיתבין
 בשעיר די שצי ית חוראי מקדמיהון
 ותרבנון ויתיבו באתריהון עד יומא
 הדיו: כג וענאי דיתבין בדפיס עד עזה
 קפוטקאי דנפקו מקפוטקאי שצנון
 ויתיבו באתריהון: כד קומו טולו ועברו
 ית נחלא דארנן חזי דמסרית בינה ית
 סיחון מלכא דחשבון אמראה וית ארעה
 שרי לתרכותה ואתגרי למעבד עמה
 קרבא: כה יומא הדיו אשרי למתן ועמך
 ודחלתך על אפי עממיא די תחות כל
 שמיא די ישמעון שמעך ויזועון וידחלון
 מן קדמך: כו ושלחית אנדין ממדברא
 דקדמות לות סיחון מלכא דחשבון

יהוה אלי לאמר: יח אתה עבר היום את-גבול מואב
 את-ער: יט וקרבת מול בני עמון אל-תצורם ואל-תתגר
 בם כי לא-אתן מארץ בני-עמון לך ירשה כי לבני-לוט
 נתתיה ירשה: כ ארץ-רפאים תחשב אף-הוא רפאים
 ישובו-בה לפנים והעמנים יקראו להם ומזמים: כא עם
 גדול ורב ורם בענקים וישמידם יהוה מפניהם ויירשם
 וישבו תחתם: כב כאשר עשה לבני עשו הישבים בשעיר
 אשר השמיד את-החרי מפניהם ויירשם וישבו תחתם עד
 היום הזה: כג והענים הישבים בחצרים עד-עזה כפתרים
 היצאים מפפתר השמידם וישבו תחתם: כד קומו *סעו
 ועברו את-נחל ארנן ראה נתתי בידך את-סיחון מלך-
 חשבון האמרי ואת-ארצו החל רש והתגר בו מלחמה:
 כה היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על-פני העמים
 תחת כל-השמים אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך:
 כו ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל-סיחון מלך חשבון

* ס' דגושה

כ"ט

פלשתיים הענתי והאשדודי האשקלוני הגיתי והעקרוני והעוסי, ומפני העשועה
 שנשבע לזכרם לאבימלך לא יכלו יקראלו להוליא ארלם מידם, והבאתי עליהם
 כפתרים והשמידם וישבו תחתם, ועשיתי להם מיתרים לקחפה מידם
 (חולין ט:): (כה) תחת כל השמיים. למד שטמדה חמה למשה ציוס מלחמת
 עוג ו'א': סיחון, וגודע הדבר פחת כל השמים (עבודה זרה כה): (כו) ממדבר

(יח) אתה עבר היום את גבול מואב וגו' (יט) וקרבת מול בני
 עמון. מאלו שארץ עמון ללד לפון: (כ) ארץ רפאים תחשב. ארץ
 רפאים נחשבת אף היא, לפי שהרפאים ישבו בה לפנים, וכלל לא
 זו היא שפסתי לזכרם: (כג) והענים הישבים בחצרים וגו'. עוסי
 מפלשתיים הם, שטמדה הם נחשבים כספר יהושע (יג, ג), ששומר "חמשת סרני

למות", (פסוק יט) "וידבר ה' אלי", אלי היתה הדבור (תענית ל, בבא בתרא
 קכא, ירושלמי תענית ג, ד):

Our *pasuk* says that the people who had sinned with the Spies finished dying. In the next *pasuk* Moshe says that Hashem spoke "to me" (אל).⁵⁰

This tells us that until that generation died out, Hashem did not speak to Moshe in the special way He had spoken to him previously (*Taanis* 30b; *Bava Basra* 121b; *Yerushalmi Taanis* 3:4).⁵⁰

והענים הישבים בחצרים עד עזה כפתרים היצאים מפפתר. 23. — As for the Avvim who dwell in open cities until Gaza, the Caphtorim who went out of Caphtor destroyed them, and dwelled in their place.

Who Cares About the Avvim?

והענים הישבים בחצרים עד עזה כפתרים היצאים מפפתר השמידם

וישבו תחתם. אמר רבי שמעון בן לקיש: הרבה מקראות שראויין
 לשרוף, והן הן גופי תורה, "והענים הישבים בחצרים עד עזה" מאי
 נפקא לן מינה? מדאשבעיה אבימלך לאברהם (בראשית כא, כג) אם
 תשקר לי ולניני ולנכדיי, אמר הקדוש ברוך הוא: ליתו כפתורים ליפקו
 מעוים דהיינו פלשתים, וליתו ישראל ליפקו מכפתורים (חולין ט:):

Many times, we read a *pasuk* that does not seem to say anything important. In truth, though, every word in the Torah is very important.

Our *pasuk* is an example. Why is it important to know that the Caphtorim defeated the Avvim and took over their land?

The answer is that the Avvim were one of the Philistine tribes.⁵¹ Since Avraham swore to the Philistine king Avimelech that he would not fight several generations of his descendants,⁵² it would have been forbidden for the Jews to fight the Avvim. But Hashem wanted the Jews to have the

50. See Schottenstein Edition, *Bava Basra* notes 1 and 3. 51. See *Yehoshua* 13:3. 52. See *Bereishis* 21:23.

God commands Israel to march toward the Land ¹⁷ *HASHEM spoke to me, saying:* ¹⁸ *This day you shall cross the border of Moav, at Ar, and you shall approach opposite the children of Ammon; you shall not distress them and you shall not provoke them, for I shall not give any of the land of the children of Ammon to you as an inheritance, for to the children of Lot have I given it as an inheritance.* ²⁰ *It, too, is considered the land of the Rephaim; the Rephaim dwelled in it previously, and the Ammonites called them Zamzumim.* ²¹ *A great and populous people, and tall as giants, and HASHEM destroyed them before them, and they drove them out and dwelled in their place,* ²² *just as He did for the children of Eisav who dwell in Seir, who destroyed the Chorite before them; they drove them out and dwelled in their place until this day.* ²³ *As for the Avvim who dwell in open cities until Gaza, the Caphthorim who went out of Caphtor destroyed them, and dwelled in their place.* ²⁴ *Rise up and cross Arnon Brook; see! into your hand have I delivered Sichon king of Cheshbon, the Amorite, and his land; begin to drive [him] out, and provoke war with him.* ²⁵ *This day I shall begin to place dread and fear of you on the peoples under the entire heaven, when they hear of your reputation, and they will tremble and be anxious before you.* ²⁶ *I sent messengers from the Wilderness of Kedeimos to Sichon king of Cheshbon,*

רש"י

למדתי שקדמת לעולם וכו': מדבור קדמוני של עולם למדתי. יכול היית לשלוח צדק אחד ולגרוף את המלכיים, אלך שלחתי מן המדבר אל פרעה לאמר "שלח את עמי" (שמות ה, א) וצדקך שלום, ואף על פי שהיא יודע שלא ישלחם, שנאמר "ואני ידעתי כי לא יפן וגו'" (שמות ג, יט) צמטון (תנחומא יין י:)

קדמות. אף על פי שלא נניי המקום לקרוח לסיחון לשלום, למדתי ממדבר סיני, מן הסורה שקדמה לעולם. כשצא הקב"ה ליסגה לישלח חזר אותה על עשו וישמעאל, וגלי לפניו שלא יקבלה, ואף על פי כן פתח להם צלום, אף אני קדמתי את סיחון צדברי שלום. דבר אחר, "ממדבר קדמות", ממך

land of the Philistines, where the Avvim lived. He therefore had the Caphtorim capture the land of the Avvim. The Jews were now allowed to conquer the land of the Avvim from the Caphtorim who were living there (*Chullin 60b*).⁵³

25. — אהל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים. I shall begin to place dread and fear of you on the peoples under the entire heaven.

☞ Early Sunsets

Our *pasuk* says that during the war with Sichon, Hashem will place the dread of *Bnei Yisrael* over all the nations "under the entire heaven." This means that something will happen during the war that the entire world will notice. This discussion describes what happened during that war.

אהל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים. שלשה נקדמה להם חמה בעבורך, משה, ויהושע, ונקדמו בן גוריון... משה מנלן אמר רבי אלעזר: אתיא "אהל" "אהל", כתיב הבא "אהל תת פחדך" וכתיב התם (יהושע ג, ז) "אהל גדלך", רבי שמואל בר נחמני אמר: אתיא "תת" "תת", כתיב הבא "אהל תת פחדך" וכתיב התם (יהושע ג, ז) "ביום תת ה' את האמר", רבי יוחנן אמר: אתיא מגופיה דקרא, "אשר ישמעון שמעך ורגו וכלו מפניך", אימתי רגו וכלו מפניך בשעה שנקדמה לו חמה למשה (תענית ב, עבודה זרה כה):

During the war with the Amorites, Yehoshua ordered the sun and moon to stand still so that the *Bnei Yisrael*

could destroy their enemies in battle before nightfall.⁵⁴ Our *pasuk* teaches that such a miracle also happened during Moshe's war against Sichon. We know this from a *gezeirah shavah*.⁵⁵ In our *pasuk* Hashem says, *I shall begin (אהל) to place dread.* The *pasuk* about Yehoshua's war also says,⁵⁶ *This day "I shall begin" (אהל) to exalt you.* The common terms "I shall begin" tell us that just as the sun stood still for Yehoshua, so, too, it stood still for Moshe.

According to another opinion, we make a *gezeirah shavah* between the word *place* (תת) in our *pasuk*, and in the *pasuk* about Yehoshua, which says,⁵⁷ *Then Yehoshua spoke to Hashem on the day Hashem "placed" (תת) the Amorite before the Children of Israel (Taanis 20a; Avodah Zarah 25a).*⁵⁸

26. From the Wilderness of Kedeimos. — ממדבר קדמות.

☞ It Came First

מדבר קדמות. חמשה שמות יש לו... "מדבר קדמות" שנתנה קדומה עליו (שבת פט):

One of the five names of the area around Mount Sinai is the "Kedeimos" Desert. *Kedeimos* means "preceding," because the Torah was given there, and the Torah is called *Kedumah* because it was created before the world (*Shabbos 89a*).⁵⁹

53. See Schottenstein Edition, note 36. 54. See *Yehoshua* 10:13. 55. See note 14. 56. *Yehoshua* 3:7. 57. *Ibid.* 10:12. 58. See Schottenstein Edition, *Avodah Zarah* note 20. 59. See Schottenstein Edition, 88b note 41.

דְּבַרֵי שְׁלוֹם לֵאמֹר: כו אַעֲבֹרָה בְּאֶרְצָךָ בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֲלֶיךָ
 לֹא אֶסוּר יָמִין וּשְׂמֹאל: כח אֲכַל בַּכֶּסֶף תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֲכַלְתִּי
 וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן-לִי וְשִׁתִּיתִי רַק אַעֲבֹרָה בְּרִגְלֵי: כט בְּאִשֶּׁר
 עָשׂוּ-לִי בְּנֵי עִשׂוֹ הַיִּשְׁבִּים בְּשִׁעִיר וְהַמֹּאֲבִים הַיִּשְׁבִּים
 בְּעַר עַד אֲשֶׁר-אֶעֱבֹר אֶת-הַיַּרְדֵּן אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יִהְיֶה
 אֵלֵינוּ נִתֵּן לָנוּ: 5 וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשַׁבּוֹן הַעֲבָרְנוּ
 בּוֹ כִּי-הִקְשָׁה יִהְיֶה אֵלֵיךָ אֶת-רוּחוֹ וְאִמַּץ אֶת-לִבּוֹ
 לְמַעַן תִּתּוּ בְיָדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: 6 שִׁי לא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
 רְאֵה הִחַלְתִּי תֵת לְפָנֶיךָ אֶת-סִיחֹן וְאֶת-אֶרְצוֹ הִחַל לְשׁ
 לְרַשֵּׁת אֶת-אֶרְצוֹ: 7 וַיֵּצֵא סִיחֹן לְקִרְאֹתֵנוּ הוּא וְכָל-עַמּוֹ
 לְמַלְחָמָה יִהְיֶה: 8 וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֵלֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנַּךְ אֹתוֹ
 וְאֶת-בָּנָיו [בְּנוֹ כ] וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ: 9 וַנִּלְכֹּד אֶת-כָּל-עָרָיו בַּעַת
 הַהוּא וַנַּחֲרֵם אֶת-כָּל-עִיר מְתָם וְהַנְּשִׂים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאֲרָנוּ
 שְׂרִיד: 10 רַק הַבְּהֵמָה בְּזִזְנוּ לָנוּ וְשָׁלַל הָעָרִים אֲשֶׁר לְכַדְנוּ:
 11 מִעֲרֵעַר אֲשֶׁר עַל-שַׁפְתֵי-נַחַל אֲרָנוֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּנַחַל
 וְעַד-הַגִּלְעָד לֹא הֵיטָה קְרִיָּה אֲשֶׁר שָׁגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת-הַכָּל
 נִתֵּן יְהוָה אֵלֵינוּ לְפָנֵינוּ: 12 רַק אֶל-אֶרֶץ בְּנֵי-עַמּוֹן לֹא קָרַבְתָּ
 כָּל-יַד נַחַל יַבֵּק וְעָרֵי הַהָר וְכָל אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה אֵלֵינוּ:
 [ג] 13 וַנִּפֹּן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ-הַבָּשָׁן לְקִרְאֹתֵנוּ
 הוּא וְכָל-עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי: 14 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל-
 תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נִתְּתִי אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וְאֶת-אֶרְצוֹ
 וְעַשִׂיתָ לוֹ כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב
 בַּחֲשַׁבּוֹן: 15 וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלֵינוּ בְיָדֵנוּ גַם אֶת-עוֹג מֶלֶךְ-הַבָּשָׁן
 וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וַנַּכֵּהוּ עַד-בִּלְתִּי הִשְׁאִיר-לוֹ שְׂרִיד: 16 וַנִּלְכֹּד

פתגמי שלמא למימר: 16 אעבר בארץך
 בארחה בארחה אול לא אסטי ימינא
 ושמאלא: 17 עבורא בכספא תזון לי
 ואיכול ומיא בכספא תתן לי ואשתי
 לחוד אעבר ברגלי: 18 כמא די עבדו
 לי בני עשו דיתבין בשעיר ומואבאי
 דיתבין בלחית עד די אעבר ית ירדנא
 לארעא די יי אלהנא יהב לנא: 19 ולא
 אבי סיחון מלכא דחשבון למשבקנא
 למעבר בתחומה ארי אקשי יי אלהך
 ית רוחה ומקיף ית לבה בדיל לממסרה
 בידך פיזמא הדין: 20 ואמר יי לי חזי
 שריתי לממסר קדמך ית סיחון וית
 ארעה שרי לתרכותה למירת ית
 ארעה: 21 ונפק סיחון לקדמותנא
 הוא וכל עמה לאגחא קרבא ליהץ:
 22 ומסרה יי אלהנא קדמנא ומחנא יתה
 וית בנוהי וית כל עמה: 23 וכבשנא ית
 כל קרווהי בעדנא ההיא וגמרגנא ית כל
 קרוי גבריא ונשיא וטפלא לא אשארגנא
 משוב: 24 לחוד בעירא בזנא לנא ועדי
 קרוי די כבשנא: 25 מערער די על
 פיף נחלא דארנון וקרמא די בנחלא
 ועד גלעד לא הות קרמא די תקפת
 מננא ית כלא מסר יי אלהנא קדמנא:
 26 לחוד לארעא בני עמון לא קרבמא
 כל פיף נחלא יובקא וקרוי טורא וכל
 די פקיד יי אלהנא: 27 ואתפנינא וסלקנא
 ארץ דמתנן ונפק עוג מלכא דמתנן
 לקדמותנא הוא וכל עמה לאגחא
 קרבא אדרעי: 28 ואמר יי לי לא תדחל
 מנה ארי בידך מסרית יתה וית כל
 עמה וית ארעה ותעבד לה כמא די
 עבדתא לסיחון מלכא דאמרך די יתב
 בחשבון: 29 ומסר יי אלהנא בידנא אף ית
 עוג מלכא דמתנן וית כל עמה ומחזוהי
 עד דלא אשתאר לה משוב: 30 וכבשנא

רש"י

שְׂבִיטִים וּמִלְאִים וְהִסָּה כְּזוּיָה צְבִיטִים וּמְקָרְעִין וּמְשַׁלְכִין צְהֵמָה וּצְבִיטִים
 וְלֹא נִטְלוּ כִּי חָס כֶּסֶף וְזָבָה, לְכַךְ חָמַר "צִזְנוּ לָנוּ" וּלְקַמֵּן ג', א' לָשׁוֹן צִזְיוֹן.
 כֶּךָ דִּרְשָׁה צְבִיטִים צְבִיטִים "וַיִּשָׁב יִשְׂרָאֵל צְבִיטִים" (לוח) כָּל יַד נַחַל
 יַבֵּק. כָּל אֲלֵל נַחַל יַבֵּק: וְכָל אֲשֶׁר צִוָּה ד' אֵלֵינוּ שָׁלַח לְכַדוֹשׁ, הַקְּתוּ:
 (א) וַנִּפֹּן וַנַּעַל. כָּל לֹד לָפוֹן הוּא עֲלִיָּה: (ב) אֵל תִּירָא אֹתוֹ. וּבְסִיחֹן
 לֹא הוֹלְכֶךָ לומר חל תירא אֹתוֹ, חָלָא מְתִירָא הִיא מִשָּׁה שָׁלַח תַּמּוּד לוֹ זְכוּת
 שְׂמַשׁ לְאֶרְבָּסָה, שְׂפָחַר "וַיִּבֹא הַפְּלִיט" (בראשית יד, ג), וְהוּא עוֹג (בראשית
 כב, מז, ח):

(כט) בְּאִשֶּׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עִשׂוֹ. לֹא לַעֲנֵן לַעֲבֹר חַת חֲרָס, חָלָל לַעֲנֵן
 מִכֹּחַ חוֹכֵל וּמַיִם: עַד אֲשֶׁר אֶעֱבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן. מוֹסָב עַל "אֲשֶׁר עָבַר
 דְּחֶרֶד" (פסוק כז): (לא) הִחַלְתִּי תֵת לְפָנֶיךָ. פָּסָה עַר שֶׁל אֲמוֹרִיִּים
 שֶׁל מַעֲלָה שִׁתָּה רִגְלוֹ שֶׁל מִשָּׁה וְהִדְרִיכוּ עַל צִנְאוֹ (תַּחֲמוּם י"ן ה' וְהוֹסֵפָה ח:)
 (לב) וַיֵּצֵא סִיחֹן. לֹא שָׁלַח צְבִיטִים עוֹג לַעֲזוֹר לוֹ, לְלַמְדֶּךָ שָׁלַח הוּא רִיכִין
 זֶה לְזֶה: (לג) וְאֵת בְּנָיו. "צִזְנוּ" כְּחִיב, שְׂהִיָּה לוֹ בֶן צְבוֹר כְּמוֹתוֹ (בַּמִּדְבָּר
 רַבָּה י"ט, ל"ב): (לד) מְתָם. חֲנָשִׁים. צְבִיטִים סִיחֹן חָמַר "צִזְנוּ לָנוּ" לָשׁוֹן
 צִיָּה, שְׂהִיָּה תְּצִיבָה עֲלֵיהֶם וּצְבוֹרִים חָשׁ לוֹ, וּכְשֶׁצָּאוּ לְצִיָּת עוֹג כֶּכֶר הוּא

words of peace, saying, ²⁷ “Let me pass through your land; only on the road shall I go; I will not stray right or left. ²⁸ You will sell food to me for money, and I shall eat; and you will give me water for money, and I shall drink — only let me pass through on foot; ²⁹ as the children of Eisav who dwell in Seir did for me, and the Moabites who dwell in Ar — until I cross the Jordan to the Land that HASHEM, our God, gives us.” ³⁰ But Sichon king of Cheshbon was not willing to let us pass through it, for HASHEM, your God, hardened his spirit and made his heart stubborn, in order to give him into your hand, like this very day.

The first conquest: Sichon ³¹ HASHEM said to me: See, I have begun to deliver before you Sichon and his land; begin to drive out, to possess his land.

³² Sichon went out toward us — he and his entire people — for battle, to Yahatz.

³³ HASHEM, our God, gave him before us, and we smote him and his sons and his entire people. ³⁴ We captured all his cities at that time, and we destroyed every populated city, with the women and small children; we did not leave a survivor. ³⁵ Only the animals did we loot for ourselves, and the booty of the cities that we captured: ³⁶ from Aroer, which is by the shore of Arnon Brook, and the city that is by the brook, and until Gilad — there was no city that was too strong for us; HASHEM, our God, gave everything before us.

³⁷ Only to the land of the children of Ammon did you not draw near, everywhere near Yabbok Brook and the cities of the mountain, and everywhere that HASHEM, our God, commanded us.

3 *The conquest of Og* ¹ We turned and ascended by way of the Bashan, and Og king of the Bashan went out toward us, he and his entire people, for war at Edre’i. ² HASHEM said to me: Do not fear him, for in your hand have I given him and his entire people and his land, and you shall do to him as you did to Sichon king of the Amorite, who dwells in Cheshbon. ³ HASHEM, our God, gave into our hand also Og king of the Bashan and his entire people, and we smote him until no survivor was left of him. ⁴ We captured

28. אַכְּל בַּכֶּסֶף תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֶכְלֵתִי וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן לִי וְשִׁתִּיתִי. — *You will sell food to me for money, and I shall eat; and you will give me water for money, and I shall drink.*

☞ Food and Water

אַכְּל בַּכֶּסֶף תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֶכְלֵתִי וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן לִי וְשִׁתִּיתִי. הַשְּׁלֵקוֹת מִנְהַגֵי מִיִּלְדֵי אֲמֵר רַבִּי חֲזִיא בַר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָמַר קָרָא “אַכְּל בַּכֶּסֶף תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֶכְלֵתִי וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן לִי וְשִׁתִּיתִי”... כַּמַּיִם, מֵה מַיִם שְׁלֵא נִשְׁתַּנּוּ מִבְּרִייתָן עַל יְדֵי הָאוֹר, אִף אוֹכֵל שְׁלֵא נִשְׁתַּנּוּ מִבְּרִיתוֹ עַל יְדֵי הָאוֹר ... מִדְּרַבָּנָן, וְקָרָא אֲסַמְכְתָּא בְּעֵלְמָא (עֲבוּרָה זֶרֶה לוֹ):

Our *pasuk* compares the food the *Bnei Yisrael* wanted to buy from Sichon with the water they wanted to buy. Water does not change when it is heated by a fire. The food they were willing to buy also must have been food that had not been changed by being cooked on a fire. This would teach that it is forbidden to eat foods that were cooked by idolaters.

However, in truth, such cooked food is forbidden only according to Rabbinic law. Our *pasuk* is a Scriptural support

(*asmachta*) to this law (*Avodah Zarah* 37b).⁶⁰

31. הַחֵל רֶשֶׁת אֶת אֶרְצוֹ — *Begin to drive out, to possess his land.*

☞ Like Chullin

הַחֵל רֶשֶׁת אֶת אֶרְצוֹ. עֲשִׂיתִי אֶת אֶרְצוֹ חוּלִין לְפָנֶיךָ (ירושלמי שביעית ו, א):

There is a question whether the land of Ammon and Moav⁶¹ was considered fully part of Eretz Yisrael with regard to mitzvos that are kept only in the Land. Our *pasuk* proves that it was fully part of Eretz Yisrael.

The work *hacheil* (הַחֵל), begin, is related to *chullin*, which means ordinary and unrestricted. The *pasuk* can be understood as saying that the land of Ammon and Moav was unrestricted to the *Bnei Yisrael*. They could take it, and it would no longer be connected to its former owners. This means that all the mitzvos of Eretz Yisrael apply there as well (*Yerushalmi Sheviis* 6:1).⁶²

60. See Schottenstein Edition, 38a notes 1-2. See also discussion above, *pasuk* 6, “To Buy or to Break.” 61. The land of Ammon and Moav is across the Jordan River from the mainland of Eretz Yisrael. After the Jews conquered these lands from Sichon and Og (who had originally taken these lands from Ammon and Moav, with whom the Jews did not wage war), the tribes of Reuven, Gad, and half of Menasheh settled there, and this became their territory; see *Bamidbar* Ch. 32 and below, 3:12ff. 62. See Schottenstein Edition, 47a note 16.

אֶת־כָּל־עֲרֵיוֹ בַּעַת הַהוּא לֹא הִיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ מֵאֵתֶם שְׁשִׁים עֵיר כָּל־חֶבֶל אֲרָגָב מִמְּלַכְתּוֹ עוֹג בְּבִשָּׁן: ה' כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצִרְתַּת חוֹמָה גְבוּהָ דִלְתִים וּבְרִיחַ לְבַד מַעְרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד: ו' וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֻשְׁבֹּן הַחֲרָם כָּל־עֵיר מֵתָם הַנְּשִׁים וְהַטָּף: ז' וְכָל־הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הָעָרִים בְּזוּנוֹ לָנוּ: ח' וַנִּקָּח בַּעַת הַהוּא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אֲרָגָב עַד־הַר חֶרְמוֹן: ט' צִידֵנִים יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן שְׂרִיז וְהָאֱמֹרִי יִקְרָאוּ־לוֹ שְׁנִיר: י' כָּל | עָרֵי הַמִּישֹׁר וְכָל־הַגְּלָעַד וְכָל־הַבִּשָּׁן עַד־סֹלְכָה וְאֲדָרְעֵי עָרֵי מִמְּלַכְתּוֹ עוֹג בְּבִשָּׁן: יא' כִּי רָקַע־עוֹג מֶלֶךְ הַבִּשָּׁן נִשְׂאָר מֵיִתֵּר הַרְפָּאִים הִנֵּה עֲרָשׁוֹ עֲרָשׁ בְּרוֹזל הִלָּה הוּא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תִּשַׁע אַמּוֹת אֲרָפָה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רַחְבָּה בְּאַמַּת־אִישׁ: יב' וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת יִרְשָׁנוּ בַּעַת הַהוּא מַעְרַעַר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אֲרָגָב וְחֻצֵי הַר־הַגְּלָעַד וְעָרָיו נְתַתִּי לְרֵאוּבֵנִי וְלַגָּדִי: יג' וְיִתֵּר הַגְּלָעַד וְכָל־הַבִּשָּׁן מִמְּלַכְתּוֹ עוֹג נְתַתִּי לְחֻצֵי שֵׁבֶט הַמְּנַשֶּׁה כָּל חֶבֶל הָאֲרָגָב לְכָל־הַבִּשָּׁן הַהוּא יִקְרָא אָרֶץ רְפָאִים: יד' יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אֲרָגָב

ית כל קרווהי בעדנא והיא לא הנת קרמא די לא נסבנא מנהון שתי קרוין כל בית פלך טרכונא מלכותא דעוג במתנן: ה' כל אלין קרוין כריכן מקפון שור רם דלהן דשין ועברין בר מקרוני פצחניא סגי לחדא: ו' ונגמנא יתהון כמא די עבדנא לסיחון מלכא דחשבון גמר כל קרוני גברניא נשיא וטפלא: ז' וכל בעירא ועדי קרוניא בזנא לנא: ח' ונסבנא בעדנא ההיא ית ארעא מידא תרין מלכי אמרנא די בעברא דירדנא מנחלא דארנן עד טורא דחרמון: ט' צידנאי קראן לחרמון סרין ואמרנאי קראן לה טור תלנא: י' כל קרוני מישרא וכל גלעד וכל דמתנן עד סלכה ואדרעי קרוי מלכותא דעוג במתנן: יא' ארי לחוד עוג מלכא דמתנן אשתאר משאר גברניא הא ערסה ערסא דפרולא הלא היא ברבת בני עמון תשע אמין ארפה וארבע אמין פתינה באמת מלך: יב' וית ארעא הדא וריתנא בעדנא ההיא מערער די על נחלא דארנן ופלגות טורא דגלעד וקרווהי יהבית לשבטא דראובן ולשבטא דגד: יג' ושאר גלעד וכל דמתנן מלכותא דעוג יהבית לפלגות שבטא דמנשה כל בית פלך טרכונא לכל מתנן ההוא מתקרי ארעא גברניא: יד' יאיר בר מנשה נסיב ית כל בית פלך טרכונא

כ"ט

מקפחרות צדק, זו אומרת: על שמי יקרא וזו אומרת על שמי יקרא (ספרי עקב לו; חולין ס: שניר. הוא שלג בלשון אשכנז ובלשון כנעני: (יא) מיתר הרפאים שהרגו חמקל וחיזקיו צטפתרת קרניס ובלשית יד, ה) והוא פלט מן המלחמה שנחמר "ויבא הפליט" (סס יג) זהו עוג ובלשית רבה מז, ח: באמת איש. באמת עוג (אונקלוס; תרגום יונתן): (יב) ואת הארץ הזאת. האמורה למעלה (פסוק ח) "מנחל חרנן עד הר חרמון", ירשנו בעת ההוא: מערער אשר על נחל ארנן. חיטו מחווצר לרשעו של מקרא אלא לכופו על נתתי לראובני ולגדי, אכל לענין ירושה עד הר חרמון היה: (יג) ההוא יקרא ארץ רפאים. היא אופה שנספית לאכרסה ובלשית טו, טז:

(ד) חבל ארגב. מתרגמין "צית פלך טרכונא". וראיתי תרגום ירושלמי צמגלת אספר (תרגום שני א, ג) קורא לפלסין טרכונין, למדתי "חבל ארגב" הפרפיא ושל מלך, היכל מלך, כלומר שהמלכות נקראת על שמה. וכן "חבל ארגב" דמלכיס וכ' טו, כה), אלל היכל מלך הרגו פקח בן ממליהו לפקחיה ולמדתי שכן נקראת שם ההפרפיא: (ה) מערי הפרזי. פרזות ופתוחות בלא חומה, וכן "פרזות טעב ירושלים" (מכריה ב, ח: (ו) החרם. לשון היה, הלוח וכלות: (ח) מיד. מרשית: (ט) צידנים יקראו לחרמון וגו'. ובמקום אחר הוא חומר "ועד הר שישן הוא חרמון" (להגן ד, מתח, הרי לו חרבעה שנות. למה הוטרבו לכפוז, להגיד שזח ארץ ישראל שהיו חרבע מלכות

3.

4. *Sixty cities* — ששים עיר כל חבל ארגב ממלכת עוג בבשן, *the entire region of Argov — the kingdom of Og in the Bashan.*

¶ Og's Reward

ששים עיר כל חבל ארגב ממלכת עוג בבשן. עוג הוא אליעזר...ומי נתנו לאברהם נמרוד. והלך עוג ובנה ששים עירות, והקטן שבהן היה

גובהן ששים מיל, שנאמר "ששים עיר כל חבל ארגב" (סופרים כא, ט): Our pasuk says that Og's kingdom included sixty fortified cities. How did he merit them?

According to one opinion, Og was Avraham's servant, Eliezer. When Avraham was miraculously saved from the furnace in Ur Kasdim,⁶³ all the leaders of the generation gave him gifts. Nimrod gave Avraham his servant, Eliezer. After

63. See Rashi to Bereishis 11:28, from Bereishis Rabbah 38:13.

all his cities at that time; there was no city that we did not take from them — sixty cities, the entire region of Argov — the kingdom of Og in the Bashan.⁵ All these were fortified cities, with a high wall, doors and bar, aside from unwalled cities, very many.⁶ We destroyed them, as we did to Sichon king of Cheshbon, destroying every populated city, the women and small children.⁷ And all the animals and the booty of the cities we looted for ourselves.⁸ At that time we took the land from the hand of the two kings of the Amorite that were on the other side of the Jordan, from Arnon Brook to Mount Chermon —⁹ Sidonians would refer to Chermon as Siryon, and the Amorites would call it Senir —¹⁰ all the cities of the plain, the entire Gilad, and the entire Bashan until Salchah and Edre'i, the cities of the kingdom of Og in the Bashan.¹¹ For only Og king of the Bashan was left of the remaining Rephaim — behold! his bed was an iron bed, in Rabbah of the children of Ammon — nine cubits was its length and four cubits its width, by the cubit of that man.

The inheritance of Reuven, Gad, and half of Menasheh

¹² And we possessed that land at that time; from Aroer, which is by Arnon Brook, and half of the mountain of Gilad and its cities did I give to the Reuvenite and the Gadite.¹³ The rest of the Gilad and the entire Bashan, the kingdom of Og, did I give to half the tribe of Menasheh, the entire region of the Argov of the entire Bashan, that is called the land of Rephaim.¹⁴ Yair son of Menasheh took the entire region of Argov

Eliezer helped Avraham find a wife for Yitzchak, Avraham freed him. Hashem rewarded him in this world by making him king over the sixty cities mentioned in our *pasuk*. The smallest of the cities was sixty *mils* high⁶⁴ (*Sofrim* 21).

5. לְבַד מְעָרֵי הַרְבֵּה מְאֹד — *Aside from unwalled cities, very many.*

It Depends When It Was Walled

Megillas Esther teaches that people in unwalled cities celebrate Purim on the 14th of Adar, and people in walled cities on the 15th.⁶⁵ We learn from our *pasuk* that if the city was not walled at the times of Yehoshua bin Nun, it celebrates Purim on the 14th, even if it later became walled.

לְבַד מְעָרֵי הַרְבֵּה מְאֹד. כְּרַבִּים הַמוֹקֶפֶת חוֹמָה מִיּוֹם יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון קוֹרֵין בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר... יְלִיף "פְּרֹזִי" "פְּרֹזִי", כְּתִיב הַכָּא (אֶסְתֵּר ט, יט) "עַל כֵּן הִיְהוּדִים הַפְּרֹזִים", וְכִתִּיב הֵתֵם "לְבַד מְעָרֵי הַרְבֵּה מְאֹד", מֵה לְהֵלֵךְ מוֹקֶפֶת חוֹמָה מִיּוֹם יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, אִף כָּאן מוֹקֶפֶת חוֹמָה מִיּוֹם יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון (מְגִילָה ב, ירוּשְׁלָמִי מְגִילָה א, א):

Our *pasuk* mentions the word *unwalled* (הַפְּרֹזִי). The word *unwalled* (הַפְּרֹזִים) is also used in the *Megillah*,⁶⁶ telling us that such cities celebrate Purim on the 14th of Adar.

The two similar words form a *gezeirah shavah*⁶⁷ linking the *pesukim*. Our *pasuk* is referring to cities that were unwalled in the days of Yehoshua. We learn from this that when the *Megillah* refers to *unwalled cities*, it means those cities that were unwalled during the days of Yehoshua, even if a wall was later built around the city (*Megillah* 2b; *Yerushalmi Megillah* 1:1).

צִידָנִים יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן שְׂרִיָן וְהָאֱמֹרִי יִקְרָאוּ לוֹ שְׂנִיר. — Sidonians would refer to Chermon as Siryon, and the Amorites would call it Senir.

Two Names for a Mountain

צִידָנִים יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן שְׂרִיָן וְהָאֱמֹרִי יִקְרָאוּ לוֹ שְׂנִיר. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיָשׁ: הַרְבֵּה מִקְרָאוֹת שְׂרָאוּיִן לְשֵׁרוֹף, וְהָן הֵן גּוֹפֵי תוֹרָה... תִּנְאָ: שְׂנִיר וְשְׂרִיָן, מֵהָרִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִלְּמַד שְׁכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹמוֹת הָעוֹלָם הֵלֵךְ וּבָנָה לוֹ כְּרֶךְ גְּדוֹל לְעִצְמוֹ, וְהֵעֲלָה לוֹ עַל שֵׁם הָרִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְלַמֶּדֶךְ שְׁאֵפִילוֹ הָרִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חִבִּיבִין עַל הָאוֹמוֹת הָעוֹלָם (חולין ס):

Many times, we read a *pasuk* that does not seem to say anything important. In truth, though, every word in the Torah is very important. Our *pasuk* is an example.

Why do we need to know what the different nations called the mountain Chermon? The answer is that we see from this how much the nations of the world admired Eretz Yisrael. All of the nations would build a city and name it after one of the mountains of Eretz Yisrael. Mount Hermon is at the border separating the Sidonians from the Amorites. Each of these nations built a city on its slopes and named the city after one of the mountains of Eretz Yisrael, the Sidonians calling their city Siryon and the Amorites calling theirs Senir.

Mountainous land is generally less desirable than flat land. Since the nations named their cities after mountains of Eretz Yisrael, we see how much they admired even the least desirable part of the Land (*Chullin* 60b).

64. See *Nachalas Ariel*, based on *Pirkei DeRabbi Eliezer* (end of Chapter 16). 65. See *Esther* 9:19. 66. *Ibid.* 67. See note 14.

עַד-גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמְעֻכָּתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל-שְׁמוֹ אֶת-הַבָּשָׁן
 חֹת יֵאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה: שְׁבִיעִי טו וְלִמְכִיר נָתַתִּי אֶת-הַגְּלָעָד:
 טו וְלִרְאוּבֵנִי וְלִגְדֵי נָתַתִּי מִן-הַגְּלָעָד וְעַד-נַחַל אַרְנוֹן תּוֹךְ
 הַנַּחַל וְגַבֵּל וְעַד יַבֵּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן: יז וְהָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן
 וְגַבֵּל מִכְנָרֶת וְעַד יַם הָעֲרָבָה יַם הַמֶּלַח תַּחַת אַשְׁדּוֹת הַפְּסָגָה
 מִזֹּרְחָה: יח וְאַצּוּ אֶתְכֶם בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 נָתַן לָכֶם אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לִפְנֵי
 אַחֵיכֶם בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל כָּל-בְּנֵי-חֵיל: יט רַק נְשִׁיכֶם וְטַפְכֶם
 וּמִקְנֵיכֶם יִדְעֵתִי כִּי-מִקְנֵה רַב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי
 לָכֶם: מִפְּטִיר כ עַד אֲשֶׁר-יָנִיחַ יְהוָה | לְאַחֵיכֶם בְּכֶם וַיִּרְשׁוּ גַם-
 הֵם אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן
 וּשְׁבַתְּם אִישׁ לִירֻשָׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: כא וְאֶת-יְהוֹשׁוּעַ
 צִוִּיתִי בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הֲרֵאת אֵת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשָׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה בְּן-יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל-
 הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה: כב לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנֹּלְחֵם לָכֶם: ס ס ס ק"ה פסוקים. מלכ"ה סימן.

עד תחום גְּשׁוּרָאָה וְאַפְקִירוֹס וְקָרָא
 יְתָהוּן עַל שְׁמָהּ יֵת מִתְּנֵן כְּפָרְנֵי יֵאִיר
 עַד יוֹמָא הַדִּין: טו וְלִמְכִיר יְהֵבִית יֵת
 גְּלָעָד: טו וְלִשְׁבֻטָא דְרְאוּבֵן וְלִשְׁבֻטָא
 דְגַד יְהֵבִית מִן גְּלָעָד וְעַד נַחֲלָא
 דְאַרְנוֹן גּוֹ דְנַחֲלָא וְתַחֲוּם וְעַד יוֹבְקָא
 נַחֲלָא תַחֲוּם בְּנֵי עַמּוֹן: יז וְיִמִּישְׂרָא
 וַיִּרְדְּנָא וְתַחֲוּמָהּ מַגְנוֹסֵר וְעַד יִמָּא
 דְמִישְׂרָא יִמָּא דְמִלְחָא תַחֲוּת מִשְׁפָּךְ
 מְרַמְתָּא מְדִינָתָא: יח וּפְקָדִית יֵתְכוּן
 בְּעַדְנָא הֵיא לְמִימֵר יֵי אֱלֹהִיכוֹן יֵהב
 לְכוּן יֵת אַרְעָא הַדָּא לְמִירְתָהּ מְזֻרִין
 תַּעֲבְרוּן קְדָם אַחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל
 מְזֻרֵי חֵילָא: יט לְחוּד נְשִׁיכוֹן וְטַפְלִכוֹן
 וּבְעִירְכוֹן יִדְעֵנָא אַרִי בְעִיר סְגִי לְכוּן
 יֵתְבוּן בְּקָרוּיכוֹן דִּי יְהֵבִית לְכוּן: כ עַד
 דִּי יָנִיחַ יֵי לְאַחֵיכוֹן בְּנֵיכוֹן וַיִּרְתוּן אַף
 אַנּוּן יֵת אַרְעָא דִּי יֵי אֱלֹהִיכוֹן יֵהב לְהוֹן
 בְּעַבְרָא דְיַרְדֵּנָא וְתַתּוּבוּן גְּבַר לִירְתָתָהּ
 דִּי יְהֵבִית לְכוּן: כא וְיֵת יְהוֹשׁוּעַ פְּקָדִית
 בְּעַדְנָא הֵיא לְמִימֵר עֵינֶיךָ חֲוָאָה יֵת
 כָּל דִּי עֹבֵד יֵי אֱלֹהִיכוֹן לְתַרִין מִלְכֵינָא
 הָאֵלִין כֵּן יַעֲבֵד יֵי לְכָל מִלְכֻתָא דִּי
 אַתָּה עֹבֵר לְתַמּוֹן: כב לֹא תִדְחִלוּן מִנְהוֹן
 אַרִי יֵי אֱלֹהִיכוֹן מִימְרָהּ מְגִיחַ לְכוּן:

רש"י
 (טו) תוך הנחל וגבול. כל הנחל ועד מעבר לשפתו, כלומר עד ועד בכלל
 ויותר משלש: (יז) מכנרת. מעבר הירדן המערבי היה, ונחלת בני גד מעבר
 הירדן המזרחי, ונפל בגורלם רוחב הירדן כנגדה ועוד מעבר שפתו עד פקרת,
 וזהו שפלתם ויהי, ונחלת בני גד מעבר
 וגד היה מדבר: לפני אחיכם. הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה, לפי שהיו
 גזורים ואויבים נופלים לפניכם, שפלתם "וטרף רזוע חף קרקע" (להגן לו, כז:

until the border of the Geshurite and the Maachasite, and he named them, the Bashan, after himself, “Chavvos-Yair,” until this day. ¹⁵ To Machir I gave the Gilad. ¹⁶ To the Reuvenite and the Gadite I gave from the Gilad until Arnon Brook, the midst of the brook and the border, until Yabbok Brook, the border of the children of Ammon, ¹⁷ and the Aravah and the Yarden and its border, from Kinneres to the Aravah Sea, the Salt Sea, below the waterfalls from the mountaintop, eastward.

¹⁸ I commanded you at that time, saying, “HASHEM, your God, gave you this Land for a possession, armed shall you cross over before your brethren, the Children of Israel, all the men of accomplishment. ¹⁹ Only your wives, small children, and livestock — I know that you have abundant livestock — shall dwell in your cities that I have given you. ²⁰ Until HASHEM shall give rest to your brethren like yourselves, and they, too, shall possess the Land that HASHEM, your God, gives them on the other side of the Jordan; then you shall return, every man to his inheritance that I have given you.”

²¹ I commanded Yehoshua at that time, saying, “Your eyes have seen everything that HASHEM, your God, has done to these two kings; so will HASHEM do to all the kings where you cross over. ²² You shall not fear them, for HASHEM, your God — He shall wage war for you.”

THE HAFTARAH FOR DEVARIM APPEARS ON PAGE 605.

17. והעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֹל מִפְּנֵי עַד יָם הָעֲרָבָה — And the Aravah and the Yarden and its border, from Kinneres to the Aravah Sea.

☞§ The Yarden’s Position

הָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֹל מִפְּנֵי עַד יָם הָעֲרָבָה. מֵאֵן דְּאָמַר הַיַּרְדֵּן מֵאֲרָץ יִשְׂרָאֵל, “הָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֹל” (ירושלמי חלה ד, ד):

There is a disagreement whether the Yarden River is part

of Eretz Yisrael. Our *pasuk* supports the opinion that it is. It says that the tribes of Reuven and Gad acquired Aravah, the Yarden River, and its neighboring territory, from the Sea of Kinneres in the north to the Salt Sea in the south. The *pasuk* is describing the Jordan River as running south of the Sea of Kinneres. This indicates that both regions belong to the same territory. Just as the Kinneres is part of Eretz Yisrael,⁶⁸ so is the Yarden (*Yerushalmi Challah 4:4*).

68. See *Bamidbar* 34:11.

